

LATVIJAS BANKA

ISSN 1691-1199

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS 2006

21

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS

2 • 2006

SAĪSINĀJUMI

ASV – Amerikas Savienotās Valstis
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
DENOS – LCD vērtspapīru norēķinu sistēma
DVP – *delivery versus payment*; piegāde pret samaksu
ECB – Eiropas Centrālā banka
EKS – Latvijas Bankas Elektroniskā klīringa sistēma
EKS 95 – Eiropas Kontu sistēma 1995
ES – Eiropas Savienība
ES10 valstis – valstis, kuras pievienojās ES 2004. gada 1. maijā
ES15 valstis – valstis, kuras ietilpa ES pirms 2004. gada 1. maija
FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija
FOP – beznaudas norēķini
FRS – ASV Federālo rezervju sistēma
GAP – pārcenošanas starpība jeb PJA un PJS starpība
IKP – iekšzemes kopprodukts
INK – ienākumus nenesošie kredīti
KPR – kapitāla pietiekamības rādītājs
LCD – Latvijas Centrālais depozitārijs
LLDA – Latvijas Līzinga devēju asociācija
MFI – monetārā finanšu iestāde
MVU – mikrouzņēmumi, mazie un vidējie uzņēmumi
NFS – nebanku finanšu sektors
NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
OPEC – *Organisation of Petroleum Exporting Countries*; Naftas eksportētāju valstu organizācija
PJA – pret procentu likmju pārmaiņām jutīgie aktīvi
PJS – pret procentu likmju pārmaiņām jutīgās saistības
PNS – Pasta norēķinu sistēma
POS – norēķinu karšu pieņemšanas vieta
RFB – Rīgas Fondu birža
RIGIBID – *Rīga Interbank Bid Rate*; Latvijas starpbanku noguldījumu procentu likmju indekss
RIGIBOR – *Rīga Interbank Offered Rate*; Latvijas starpbanku kredītu procentu likmju indekss
ROA – aktīvu atdeve
ROE – kapitāla atdeve
RSA – riska svērtie aktīvi
SAMS – Latvijas Bankas Starpbanku automatizētā maksājumu sistēma
SDR – *Special Drawing Rights*; Speciālās aizņēmuma tiesības
SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
SPCI – saskaņotais patēriņa cenu indekss
VaR – *Value-at-Risk*; maksimālie gaidāmie zaudējumi noteiktā laika posmā ar noteiktu varbūtību
VNS – Latvijas Bankas Vērtspapīru norēķinu sistēma

Izdevumā "Finanšu Stabilitātes Pārskats" izmantoti Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas, Latvijas Līzinga devēju asociācijas, LURSOFT (Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra datu bāzes) un Latvijas Bankas dati.

Grafiskos attēlus sagatavojot, izmantoti attiecīgo valstu centrālo banku un Eiropas Centrālās bankas (1. un 2. att.), Reuters (3. att.), Latvijas Bankas (4., 26., 28.–34., 47., 48., 52., 53., 57., 59. un 60.–67. att.), Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (5.–10., 13.–19., 38.–42. un 46. att.), Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes (12., 49.–51., 54. un 55. att.) un SIA "Latvio" (11. att.) dati un Latvijas Bankas aprēķini, t.sk. balstoties uz Finanšu un kapitāla tirgus komisijas datiem (20.–25., 27., 35.–37. un 43.–45. att.). Tabulu sagatavojot, izmantoti Latvijas Bankas dati.

Grafiskajos attēlos uzrādītie skaitļi ir noapaļotas vērtības.

SATURS

Kopsavilkums	4
1. Latvijas ārējā ekonomiskā vide un iekšzemes ekonomiskā aktivitāte	5
2. Banku kredītrisks	8
3. Banku pelnītspēja	16
4. Banku kapitāla pietiekamība	20
5. Banku procentu likmju risks	21
6. Banku valūtas risks	23
7. Banku likviditāte	25
8. Finansiālā ievainojamība	26
9. NFS	30
10. Vērtspapīru norēķinu sistēmas	31
11. Maksājumu sistēmas	33

KOPSAVILKUMS

2006. gada 2. pusgadā gūtā lielā peļņa liecina par stabilu Latvijas banku sektora finansiālo stāvokli. Labie banku sektora finanšu rezultāti lielākoties saistīti ar joprojām straujo Latvijas tautsaimniecības izaugsmi, tautsaimniecības dalībnieku optimistiskajām prognozēm un tālāku kreditēšanas kāpumu. Tomēr straujā izaugsme arvien vairāk veicina makroekonomisko risku pieaugumu, par ko liecina joprojām augstais inflācijas līmenis, straujais nekustamā īpašuma cenu kāpums, tekošā konta deficīta un ārējā parāda pieaugums. Ekonomisko attīstību lielākoties veicināja liels iekšzemes pieprasījums, īpaši sektoros, kas saistīti ar nekustamā īpašuma attīstību. Šīs tendences liecina par Latvijas tautsaimniecības ievainojamības palielināšanos pret dažādiem šokiem un arī par krasāka tautsaimniecības izaugsmes tempa atslābuma iespējas pieaugumu.

Ņemot vērā augošos makroekonomiskos riskus un straujo kreditēšanas attīstību, kas nosaka augstu inflācijas līmeni, Latvijas Banka turpināja īstenot ierobežojošu monetāro politiku un 2006. gada maijā paplašināja obligāto rezervju bāzi, tajā iekļaujot arī banku saistības ar termiņu ilgāku par 2 gadiem. Ņemot vērā ilgstoši zemās latu reālās procentu likmes un procentu likmju paaugstinājumu eiro zonā, Latvijas Bankas padome divas reizes par 0.5 procentu punktiem paaugstināja refinansēšanas likmi (2006. gada sākumā – 4.0%; 2006. gada beigās – 5.0%).

Makroekonomiskie riski palielina tautsaimniecībai būtiskā banku sektora ievainojamību. Ārvalstu finansējuma pieejamība, augošie iedzīvotāju un nefinanšu sabiedrību ienākumi, kā arī straujais nekustamā īpašuma cenu kāpums ir galvenie faktori, kas nosaka tendences kredītu tirgū. Lielāko kopējā kredītu atlikuma daļu veidoja māsaimniecībām mājokļa iegādei un operācijām ar nekustamo īpašumu izsniegtie kredīti.

Būtiskākie banku sektora finanšu stabilitātes riski saistīti ar iespējamu krasu nekustamā īpašuma cenu korekciju, procentu likmju tālāku kāpumu un ārvalstu finansējuma nosacījumu pārmaiņām.

Banku kredītu, īpaši māsaimniecībām mājokļa iegādei un nekustamā īpašuma nozarei izsniegto kredītu, kvalitātes rādītāji saglabājās augsti. Tomēr turpināja palielināties banku kredītporfeļa koncentrācija ar nekustamo īpašumu tieši vai netieši saistītajos segmentos, tādējādi augot banku pakļautībai ar nekustamo īpašumu tirgu saistītajam riskam. Par šā riska kāpumu liecina arī nekustamā īpašuma kompāniju augošais parāda līmenis. Notiekot straujai nekustamā īpašuma cenu korekcijai, šie uzņēmumi pirmie cietīs finansiālos zaudējumus.

Lai gan māsaimniecību finansiālās situācijas uzlabošanas joprojām veicināja bezdarba kritums un ienākumu pieaugums, tomēr ar māsaimniecībām saistītais banku kredītrisks turpināja palielināties. Procentu likmju pieaugums pasaules finanšu tirgos tikai nedaudz palielināja parāda apkalpošanas izmaksas. Māsaimniecību kredītsaistību kāpums noteica to parāda un ienākumu attiecības pieaugumu, tādējādi palielinot risku, ka, palēninoties tautsaimniecības attīstības tempam, saruks māsaimniecību spēja pildīt savas parādsaistības. Kredītrisku palielina arī kredīta un ķīlas vērtības attiecības pieaugums. Tomēr ar māsaimniecībām saistīto kredītrisku ierobežo joprojām nelielais vidējais kredīta apjoms banku kredītporfeļi, samērā mazais kreditēto māsaimniecību skaits un tas, ka lielākajai aizņēmēju daļai iegādātais nekustamais īpašums ir viņu mājoklis.

Kapitāla atdeve, nedaudz samazinoties, saglabājās augsta. Tomēr banku stresa testu rezultāti nozaru dalījumā rāda, ka banku jutīgums pret nekustamā īpašuma šoku (ar ietekmi uz māsaimniecībām) turpināja palielināties.

Kopumā šīs tendences liecina par banku sektora finanšu stabilitātes risku tālāku pieaugumu, kas pastiprina nepieciešamību bankām pievērst lielāku uzmanību riska pārvaldīšanas politikas tālākai uzlabošanai.

1. LATVIJAS ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE UN IEKŠZEMES EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE

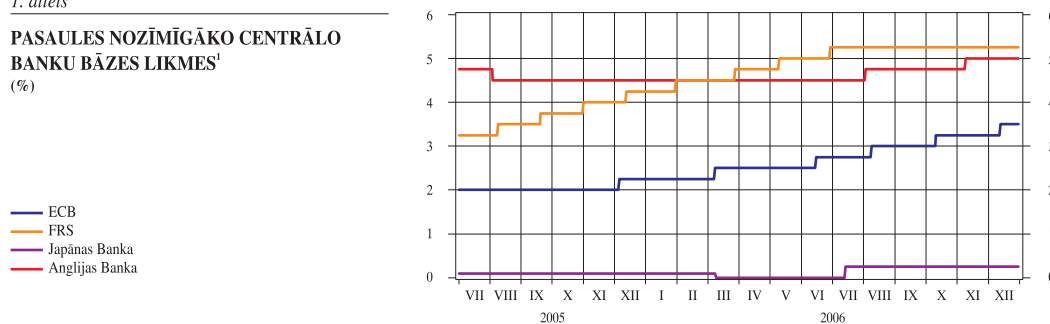
2006. gada 2. pusgadā pasaules tautsaimniecība turpināja stabili attīstīties. Perioda beigās nedaudz palēninājās izaugsmes temps, un to galvenokārt ietekmēja ASV IKP pieauguma tempa samazināšanās. Savukārt eiro zonas un Lielbritānijas tautsaimniecības izaugsme paātrinājās. Japānā pēc neliela palēninājuma 3. ceturksnī IKP pieauguma temps 4. ceturksnī atjaunojās.

Naftas cenas, augustā sasniedzot maksimumu, strauji kritās, veicinot inflācijas samazināšanos attīstītajās valstīs. 2. pusgada beigās naftas cenas nedaudz pieauga, jo OPEC valstu ministri paziņoja par naftas ražošanas apjoma samazināšanu. Arī metālu cenas, kas vasarā bija sasniegušas maksimumu, kritās. To veicināja pieprasījuma samazināšanās ES un ASV, saglabājoties plašam piedāvājumam, īpaši no Ķīnas. Savukārt koksnes cenas pasaules tirgos 2. pusgadā pieauga.

ASV izaugsmes temps 3. ceturksnī turpināja palēnināties, ko galvenokārt noteica zemāka aktivitāte dzīvojamo māju būvniecības sektorā. Savukārt nelielo IKP pieauguma tempa kāpumu 4. ceturksnī veicināja privātais un valdības patēriņš, kā arī neto eksports. Mērenāku enerģijas cenu ietekmē 2. pusgadā patēriņa cenu indekss samazinājās. Naftas cenām palielinoties, kopš novembra patēriņa cenu pieaugums nedaudz paātrinājās, taču FRS nemainīja bāzes likmi (sk. 1. att.).

1. attēls

PASAULES NOZĪMĪGĀKO CENTRĀLO
BANKU BĀZES LIKMES¹
(%)

2. pusgadā eiro zonas tautsaimniecības attīstības temps bija stabils. Vienlīdz straujo attīstību visos sektoros galvenokārt nodrošināja iekšzemes pieprasījums, ko veicināja patērētāju augošā uzticība, darba tirgus un kreditēšanas attīstība. Kopš 2006. gada jūlija bija vērojama būtiska inflācijas līmeņa samazināšanās, bet novembrī SPCI inflācija pieauga. Spēcīgo naudas piedāvājuma palielinājumu ietekmēja zemās procentu likmes un stabils ekonomiskās aktivitātes kāpums. Lai mazinātu augšupvērstos vidēja termiņa cenu stabilitātes riskus, 2006. gada 2. pusgadā ECB vairākkārt paaugstināja bāzes likmi (no 2.5% līdz 3.5%).

ES10 valstīs (izņemot Kipru un Maltu) 2. pusgadā saglabājās strauja tautsaimniecības attīstība. Īpaši ievērojams IKP pieauguma temps reģistrēts Igaunijā (3. ceturksnī – 11.3%; 4. ceturksnī – 11.2%) un Slovākijā (3. ceturksnī – 9.8%; 4. ceturksnī – 9.6%). Reģiona attīstību veicināja straujāka tautsaimniecības izaugsme ES15 valstīs, kapitāla ieplūde un iekšzemes pieprasījums. Palielinoties inflācijai, Čehijas, Slovākijas un Ungārijas centrālā banka 2. pusgadā vairākas reizes

¹ 2006. gada 9. martā Japānas Banka pārgāja no diskonta bāzes procentu likmes un aizdevumu bāzes procentu likmes uz nenodrošinātu pirkšanas iespēju līgumu uz nakti procentu likmi (*uncollateralised overnight call rate*).

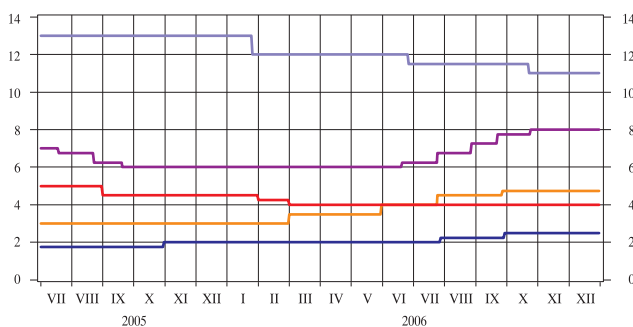
paaugstināja bāzes likmi (attiecīgi līdz 2.5%, 4.75% un 8.0%; sk. 2. att.). Inflācijas spiediens Polijā vēl arvien bija ierobežots, tāpēc Polijas centrālā banka 2. pusgadā bāzes likmi nemainīja.

2. attēls

**DAŽU CENTRĀLĀS EIROPAS VALSTU
CENTRĀLO BANKU UN KRIEVIJAS
FEDERĀCIJAS CENTRĀLĀS BANKAS
BĀZES LIKMES**

(%)

— Čehija
— Slovākija
— Polija
— Ungārija
— Krievija

Igaunijas un Lietuvas tautsaimniecība 2. pusgadā attīstījās nedaudz lēnāk. To daļēji ietekmēja ražošanas apjoma samazināšanās 3. ceturksnī Igaunijā un importa kāpums Lietuvā. Tāpat kā 1. pusgadā, ekonomisko aktivitāti galvenokārt noteica iekšzemes pieprasījums. Kreditēšanas nosacījumu uzlabošanās un strauji augošās algas veicināja mājsaimniecību patēriņa palielināšanos. Bezdarba līmenis abās valstīs turpināja samazināties. Savukārt enerģijas cenu kritums 2. pusgada vidū gan Igaunijā, gan Lietuvā veicināja inflācijas samazināšanos, tomēr jau gada beigās inflācijas kāpuma temps bija sasniedzis 2. pusgada sākuma līmeni.

Krievijas tautsaimniecība 2. pusgadā turpināja stabili attīstīties. Ievērojamu preču eksporta pieauguma palēninājumu kompensēja straujš privātais patēriņš un lielākas investīcijas, īpaši būvniecības sektorā. Inflācijas temps turpināja samazināties, jo valsts vairāk kontrolēja administratīvi regulējamo cenu pieaugumu, palielinājās konkurence mazumtirdzniecībā un naudas agregātu pieauguma ietekme bija mazāka. Oktobrī Krievijas Federācijas Centrālā banka samazināja bāzes likmi par 50 bāzes punktiem (līdz 11%).

Pasaules valūtas tirgos 2. pusgadā turpinājās eiro kursa kāpuma tendence. Kopumā pusgadā eiro kurss attiecībā pret ASV dolāru palielinājās gandrīz par 3 procentu punktiem. Īpaši straujš eiro kursa kāpums oktobrī un novembrī bija saistīts ar jaunu informāciju, kas liecināja par ASV tautsaimniecības izaugsmes palēninājumu, eiro zonas attīstībai saglabājoties stabilai. 5. decembrī eiro kurss attiecībā pret ASV dolāru sasniedza divos gados novēroto maksimumu (1.33).

Pēc pieauguma jūnijā lielākajā daļā pasaules akciju tirgu 2. pusgada sākumā bija neliels kritums. Taču labi sabiedrību peļņas rādītāji un pozitīvas vairāku valstu tautsaimniecības attīstības prognozes veicināja turpmāko akciju cenu kāpumu. 2. pusgada beigās Eiropas akciju tirgus indekss *Dow Jones EURO STOXX 50* pieauga par 18.0%, ASV akciju tirgus indekss *S&P 500* – par 14.9%, *NASDAQ Composite* – par 19.5% un Japānas akciju tirgus indekss *Nikkei 225* – par 19.3% salīdzinājumā ar 2. pusgada zemāko līmeni. Lielākais kāpums bija vērojams Krievijas akciju tirgū (RTS pieaugums – 32.0%).

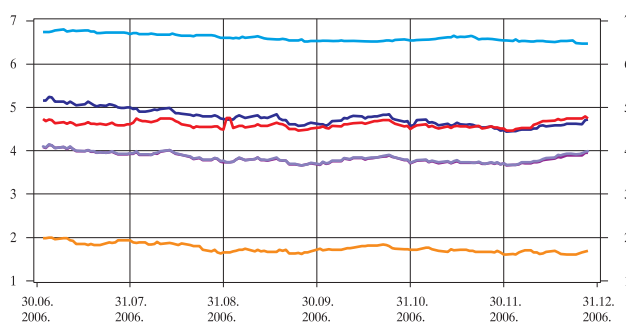
Zemākas inflācijas gaidas un arvien lielāka investoru pārliecība par ASV tautsaimniecības izaugsmes palēnināšanos veicināja attīstīto valstu valdības obligāciju peļņas likmju kritumu 2. pusgadā (līdz decembrim; sk. 3. att.). No jūlija sākuma līdz novembra beigām ASV valdības 10 gadu obligāciju peļņas likmes samazinājās par 0.7 procentu punktiem (līdz 4.47%), bet Vācijas un Francijas – par 0.4 procentu punktiem (līdz 3.68%). Šajā periodā eiro zonas valstu valdības 3 mēnešu parādzīmju un vidēja termiņa obligāciju peļņas likmes pieauga, bet ASV – samazinājās. Kopš

decembra attīstīto valstu valdības vidēja termiņa un ilgtermiņa obligāciju peļņas likmes kāpa, jo to veicināja labāki, nekā gaidīts, makroekonomiskie rādītāji ASV un eiro zonā. ASV valdības 2 un 10 gadu obligāciju peļņas likmes pieauga par 0.2 procentu punktiem (attiecīgi līdz 4.82% un 4.72%) un Vācijas – par 0.25 punktiem (attiecīgi līdz 3.91% un 3.96%).

3. attēls

DAŽU PASAULES VALSTU VALDĪBAS 10 GADU OBLIGĀCIJU PEĻŅAS LIKMES (%)

— ASV
— Japāna
— Lielbritānija
— Vācija
— Francija
— Krievija

Latvijas ekonomiskā aktivitāte

Iekšzemes pieprasījuma kāpuma veicinātās ekonomiskās aktivitātes palielināšanās dēļ makroekonomiskie riski Latvijā turpināja augt. Straujā nodarbinātības, algu un sociālo pārvedumu palielināšanās, būtiskais uzņēmēju peļņas pieaugums, ES struktūrfondu līdzekļu izmantošana, optimistiskās nākotnes prognozes un straujais kredītēšanas kāpums, ko lielākoties finansēja būtiskas ārvalstu kapitāla ieplūdes, veicināja iekšzemes patēriņu un investīcijas. Tautsaimniecības piedāvājuma pusei nespējot īsā laikā pielāgoties tik straujam pieprasījuma palielinājumam, pieauga inflācijas noturīgums un bija vērojams būtisks importa un maksājumu bilances tekošā konta negatīvā saldo kāpums.

Vienlaikus palēninājās arī eksporta pieauguma temps. Lai gan pēdējā laikā cenu un izmaksu palielināšanās Latvijā bijusi nozīmīga, īstenojoties lata reālā efektīvā kursa pieaugumā, šķiet, tas pagaidām nav būtiski pasliktinājis Latvijas ārējo izmaksu konkurētspēju. Lai gan samērā strauji pieauga produktivitāte, relatīvo cenu līmenis 2006. gadā bija tuvs iepriekšējo piecu gadu vidējam līmenim, un eksporta kāpuma tempa palēninājumu lielākoties izskaidroja norises atsevišķos Latvijai nozīmīgos ārējos tirgos, kā arī pieprasījuma palielinājuma noteiktais augošais iekšzemē pārdotās produkcijas apjoms².

Ņemot vērā augošos makroekonomiskos riskus un straujo kredītēšanas attīstību, kas lielā mērā nosaka augsto inflācijas līmeni, Latvijas Banka turpināja īstenot ierobežojošu monetāro politiku. 2006. gada maijā tika paplašināta obligāto rezervju bāze, tajā iekļaujot arī banku saistības ar termiņu ilgāku par 2 gadiem. Ņemot vērā ilgstoši zemās latu reālās procentu likmes, kā arī procentu likmju paaugstinājumu eiro zonā, Latvijas Bankas padome divas reizes par 0.5 procentu punktiem paaugstināja refinansēšanas likmi (2006. gada sākumā – 4.0%; 2006. gada beigās – 5.0%).

Lai gan valsts konsolidētajā kopbudžetā saskaņā ar EKS 95 metodoloģiju 2006. gadā bija neliels finansiālais pārpalikums, strukturālā budžeta bilance pasliktinājās, norādot uz fiskālās politikas procikliskumu. To galvenokārt noteica tautsaimniecības attīstības periodā iekasēto papildu nodokļu ieņēmumu daļēja novirzīšana budžeta izdevumu palielināšanai.

Raugoties nākotnē, makroekonomisko risku pieaugums palielina Latvijas tautsaimniecības ievainojamību pret dažādiem šokiem un tādējādi – arī krasāka tautsaimnie-

² Būtiskās eksporta pieauguma tempa svārstības pēc Latvijas pievienošanās ES daļēji skaidrojamas arī ar metodoloģijas pārmaiņām ārējās tirdzniecības plūsmas uzskaitē.

cības attīstības tempa atslābuma iespējas palielināšanos. Tomēr saskaņā ar prognozēm Latvijas Banka gaida pakāpenisku tautsaimniecības izaugsmes palēnināšanos līdz vidējā termiņā uzturamam IKP izaugsmes tempam (2009. gadā – 7–8%). To veicinās vairāki faktori: 1) kredītu tirgus piesātinājums (īpaši hipotēku kredītu jomā), 2) valdības apstiprinātais inflācijas apkarošanas plāns, kura galvenie rīcības virzieni ietver fiskālo konsolidāciju, kreditēšanas ierobežojumu (īpaši – hipotēku kredītu jomā), darba tirgus problēmu risināšanu un citus pasākumus, 3) augošās procentu likmes un parāda apkalpošanas izdevumi, 4) augsta nodarbinātība un jaudu noslodze atsevišķos tautsaimniecības sektoros.

2. BANKU KREDĪTRISKS

Līdz ar straujo tautsaimniecības attīstību saglabājās labi banku kredītu kvalitātes rādītāji. Vienlaikus arvien vairāk palielinājās banku tiešā un netiešā pakļautība ar norisēm nekustamā īpašuma tirgū saistītajam riskam.

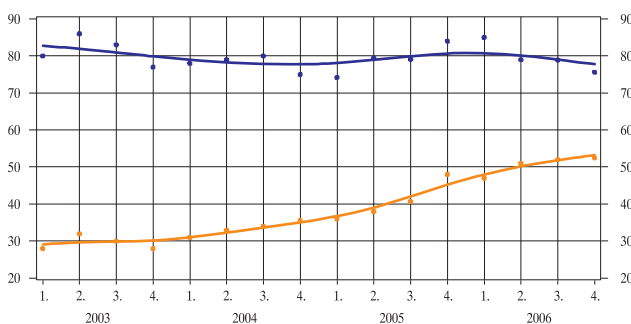
Ārvalstu finansējuma pieejamība, augošie iedzīvotāju ienākumi un joprojām strauji kāpjošās nekustamā īpašuma cenas – galvenie faktori, kas nosaka tendences kredītu tirgū. Iedzīvotāju kredītsaistībām palielinoties straujāk nekā ienākumiem, pieaug parāda un ienākumu attiecība, vienlaikus samazinot klientu spēju pildīt parādsaistības, palēninoties tautsaimniecības attīstības tempam. Tā kā arvien vairāk kredītņēmēju aizņemas ārvalstu valūtā, banku kredītrisks pieaug arī klientu valūtas riska dēļ. Palielinoties kredītņēmēju skaitam, pakāpeniski samazinās potenciālo kredītņēmēju loks, un bankas pagarina kredītu atmaksas termiņu, lai piesaistītu jaunus kredītņēmējus.

2006. gada 2. pusgadā saglabājās augsts kreditēšanas temps. Decembra beigās rezidentiem izsniegto kredītu atlikums sasniedza 9 789.9 milj. latu jeb 86.9% {69.3%}³ no IKP, t.sk. nefinanšu sabiedrībām – 4 567.8 milj. latu, mājsaimniecībām – 4 296.6 milj. latu un nebanku finanšu iestādēm – 850.6 milj. latu. Kredītu atlikuma gada pieauguma temps bija 57% {64%}. Kaut gan salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo rādītāju tas uzkrātās augstās bāzes dēļ samazinājās, absolūtos rādītājos kredītu atlikuma pieaugums bija īpaši liels (2. pusgadā – 2 182.6 milj. latu). Paātrinājās rezidentu nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikuma gada pieauguma temps (decembra beigās – 52.5%; {47.6%}; sk. 4. att.). Kaut gan rezidentu mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma kāpuma temps palēninājās, tas joprojām bija augsts. Savukārt rezidentu finanšu iestādēm izsniegto kredītu atlikuma gada pieauguma temps turpināja samazināties, atspoguļojot banku meitassabiedrību – līzingu kompāniju – līzingu portfeļa finansējuma struktūras pārmaiņas. Līzingu kompāniju finansējums lielākoties tika nodrošināts no ārvalstīm bez rezidentu banku starpniecības (galvenokārt rezervju prasību bāzes paplašināšanas dēļ).

4. attēls

**REZIDENTIEM IZSNIEGTO KREDĪTU
ATLIKUMA GADA PIEAUGUMA TEMPS
(%)**

— Kredīti mājsaimniecībām
— Kredīti nefinanšu sabiedrībām

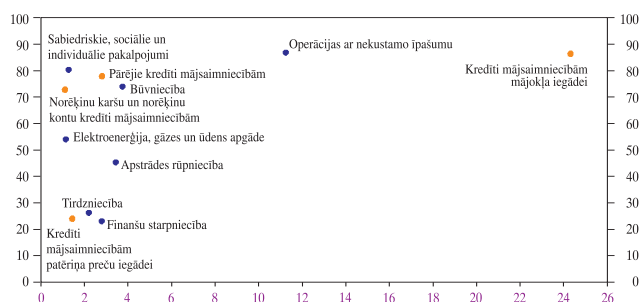
³ {} – iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītājs.

Lielāko daļu kredītu atlikuma pieauguma veidoja māsaimniecībām mājokļa iegādei un operācijām ar nekustamo īpašumu izsniegto kredītu atlikums (sk. 5. att.). Tā kā šajos māsaimniecību un nefinansu sabiedrību kredītēšanas segmentos saglabājās straujš kredītu atlikuma pieauguma temps, 2. pusgadā turpināja palielināties banku kredītportfeļa koncentrācija ar nekustamo īpašumu tieši vai netieši saistītajos segmentos, tādējādi augot banku pakļautībai ar nekustamo īpašumu tirgu saistītajam riskam (sk. 6. att.).

5. attēls

REZIDENTU KREDĪTPORTEĻA GALVENO KREDĪTU SEGMENTU DEVUMS KREDĪTU ATLIKUMA PIEAUGUMĀ UN KĀPUMA TEMPS

(gada pieauguma temps; %; devums kredītu atlikuma kāpumā; procentu punktos)

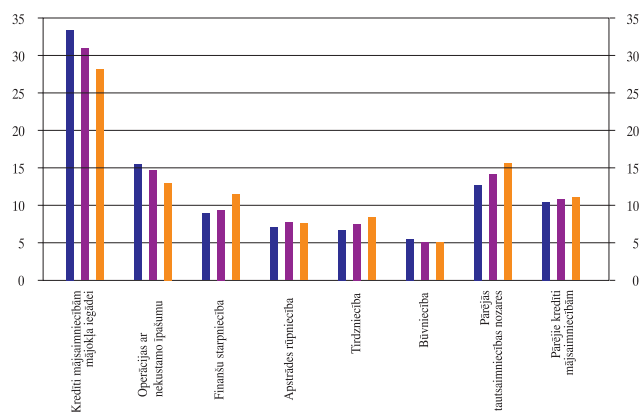

6. attēls

REZIDENTIEM IZSNIEGTO KREDĪTU STRUKTŪRA KREDĪTU SEGMENTU DALĪJUMĀ

(%)

■ Segmenta īpatsvars 2006. gada decembrī
 ■ Segmenta īpatsvars 2006. gada jūnijā
 ■ Segmenta īpatsvars 2005. gada decembrī

Decembra beigās operācijām ar nekustamo īpašumu izsniegto kredītu atlikums pārsniedza 10% no aktīviem piecās Latvijas bankās, kuru aktīvi kopā veidoja 57% no visa banku sektora aktīviem (sk. 7. un 8. att.). Turklāt divām bankām kredītu operācijām ar nekustamo īpašumu izsniegto kredītu atlikums pārsniedza 15% no kopējiem banku sektora aktīviem.

7. attēls

BANKU IZSNIEGTO IEKŠZEMES KREDĪTU OPERĀCIJĀM AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU ĪPATSVARS TO AKTĪVOS

(banku skaits)

■ <5%
 ■ 5-10%
 ■ >10%

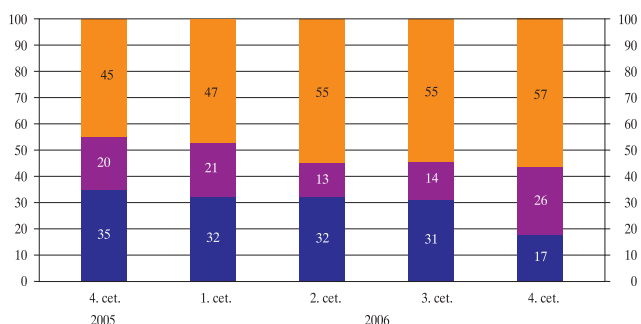
Operācijām ar nekustamo īpašumu izsniegtie kredīti atspoguļo tikai banku tiešo pakļautību nekustamā īpašuma tirgus norisēm. Norises šajā tirgū ilgākā termiņā nenovēršami ietekmē arī būvniecības nozares attīstību un māsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegtos kredītus, jo to nodrošinājums ir nekustamais īpašums. Tā kā kredīti māsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegti ar samērā ilgu termiņu un galvenokārt ar mainīgu procentu likmi, šo kredītu mēneša maksājumu apmērs ir

jutīgs pret procentu likmju pārmaiņām. Procentu likmju pieaugums pasaules finanšu tirgos palielina māsaimniecību parāda apkalpošanas izmaksas. Nelabvēlīgākā scenārija gadījumā, jūtami mazinoties māsaimniecību kredītu kvalitātei, slikto kredītu pamatā esošās ķīlas var tikt pārdotas nekustamā īpašuma tirgū, palielinot piedāvājumu un samazinot cenas. Tādējādi pasliktināsies ne tikai ar nekustamā īpašuma būvniecību un attīstību saistīto uzņēmumu, bet arī citu saistīto nozaru (koka un metāla izstrādājumu ražošanas, tirdzniecības u.c.) uzņēmumu finansiālais un ekonomiskais stāvoklis.

8. attēls

BANKU IZSNIEGTO IEKŠZEMES KREDĪTU OPERĀCIJĀM AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU ĪPATSVARŠ TO AKTĪVOS
(banku aktīvu īpatsvars kopējos banku sektora aktīvos; %)

■ <5%
■ 5–10%
■ >10%

Decembra beigās operācijām ar nekustamo īpašumu, būvniecībai un māsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegto kredītu kopējais atlikums sešās Latvijas bankās pārsniedza 40% no šo banku aktīviem (sk. 9. att.). Turklāt šo sešu banku aktīvi kopā veidoja 45% no Latvijas banku sektora aktīviem, būtiski pieaugot salīdzinājumā ar jūnija beigām (36%; sk. 10. att.). Ar nekustamā īpašuma tirgu saistīto risku koncentrācija bankās var paaugstināt nekustamā īpašuma cenu, kredītēšanas tempa un vispārējās ekonomiskās aktivitātes samazinājuma savstarpējo ietekmi.

9. attēls

BANKU IZSNIEGTO IEKŠZEMES KREDĪTU OPERĀCIJĀM AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU, BŪVNICĪBAI UN MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI ĪPATSVARŠ TO AKTĪVOS
(banku skaits)

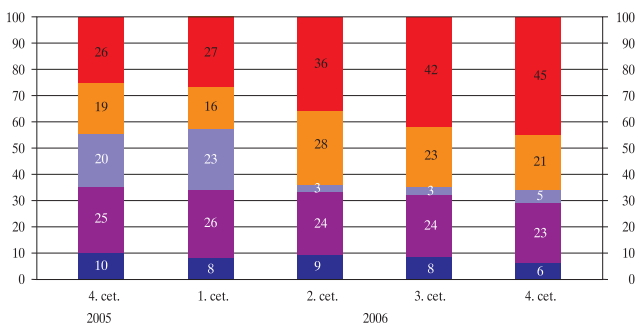
■ <10%
■ 10–20%
■ 20–30%
■ 30–40%
■ >40%

10. attēls

BANKU IZSNIEGTO IEKŠZEMES KREDĪTU OPERĀCIJĀM AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU, BŪVNICĪBAI UN MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI ĪPATSVARŠ TO AKTĪVOS
(banku aktīvu īpatsvars kopējos banku sektora aktīvos; %)

■ <10%
■ 10–20%
■ 20–30%
■ 30–40%
■ >40%

1. ielikums. Latvijas nekustamā īpašuma tirgus apskats

Ņemot vērā banku kredītu atlikuma pieaugumu ar nekustamo īpašumu saistītajās nozarēs, svarīgi novērtēt šā tirgus attīstības iespējamos riskus. Tipveida dzīvokļu sektorā saglabājās liela tirgus aktivitāte, un 2. pusgadā darījumu skaits turpināja augt. Izņēmums bija Vecrīga, kur darījumu skaits samazinājās, kas liecināja par cenu

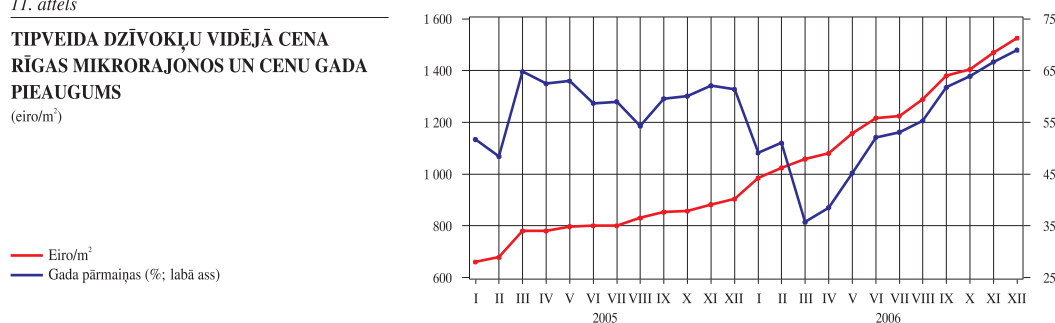
stabilizāciju dārgākajā tirgus segmentā. 2006. gadā tipveida dzīvokļu cenas Rīgā auga aptuveni par 69%, cenai par 1 m² jau pārsniedzot 1 500 eiro⁴. 2006. gada decembrī vidējā 1 m² cena Rīgas mikrorajona tipveida dzīvoklī atbilda nodarbināto vidējai 2.6 mēnešu neto darba algai Rīgā. Īpaši augsts cenu līmenis sasniegts pieprasītajiem vienistabas dzīvokļiem, kuru 1 m² cena pārsniedza analoga trīsistabu dzīvokļa 1 m² cenu pat par trešdaļu.

2006. gadā pārdošanai piedāvāto dzīvokļu skaits būtiski pārsniedza izīrēšanai piedāvāto dzīvokļu skaitu.⁵ No vienas puses, tas rāda, ka saņemtā īres maksa nesedz kredīta maksājumus, pārejot uz jauno mājokli, tāpēc finansiāli izdevīgāk ir iepriekšējo dzīvokli pārdot. No otras puses, tas varētu liecināt, ka arvien biežāk īpašnieki izvēlas iepriekš izmantoto dzīvokli pārdot, necerot uz nozīmīgu turpmāku dzīvokļa cenu pieaugumu.

Būtisks cenu kāpums bija vērojams arī citos nekustamā īpašuma tirgus segmentos, piemēram, pieauga zemes, privātmāju un jauno dzīvokļu cena. Arī jauno projektu mājokļu tirgus 2006. gada 2. pusgadā turpināja strauji attīstīties. Saskaņā ar nekustamā īpašuma kompāniju (SIA Balsts, SIA Ober Haus Real Estate Latvia) vērtējumu 2006. gada beigās 1 m² cena jaunā projekta dzīvoklī sasniedza vidēji 3 600 eiro Rīgas centrā un 2 000 eiro – Rīgas mikrorajonā (sk. 11. att.). Jauno dzīvokļu cenas Rīgā pieauga vidēji par 20–33% (t.i., divreiz lēnāk nekā 2005. gadā, kad cenu kāpums bija 60%). Pieprasījums pēc jaunajiem dzīvokļiem kļuva mērenāks, dzīvokļu pārdošanas laiks – ilgāks, pircēji – prasīgāki, un arī spekulatīvo darījumu īpatsvars kritās. Tomēr gaidāms, ka joprojām saglabāsies stabils pieprasījums pēc jaunajiem dzīvokļiem. 2007. gadam prognozēts mērenāks (10–20%) dzīvokļu cenu pieaugums gan tipveida, gan jaunajiem dzīvokļiem. 2006. gadā uzbūvēti 5 865 jauni dzīvokļi⁶ (par 53.9% vairāk nekā 2005. gadā), tomēr tas ir mazāk, nekā plānots (sk. 12. att.).

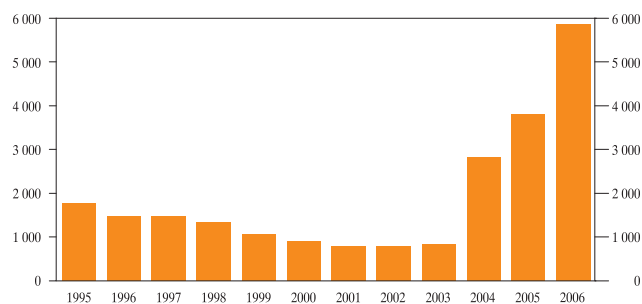
11. attēls

**TIPVEIDA DZĪVOKĻU VIDĒJĀ CENA
RĪGAS MIKORAJONOS UN CENU GADA
PIEAUGUMS**
(eiro/m²)

12. attēls

**UZBŪVĒTO DZĪVOKĻU SKAITS
(T.SK. ĢIMENES MĀJAS)**

Reālo rezultātu neatbilstība plāniem liecina par būvniecības ierobežoto jaudu. Ierobežotā jauda, ekspluatācijā nodošanas termiņu kavējums, ļoti straujais būvniecības izmaksu kāpums (2006. gada 4. ceturksnī – 26%), peļņas maržu samazināšanās

⁴ Saskaņā ar SIA *Latīo* datiem.

⁵ Izņemot Vecrīgu.

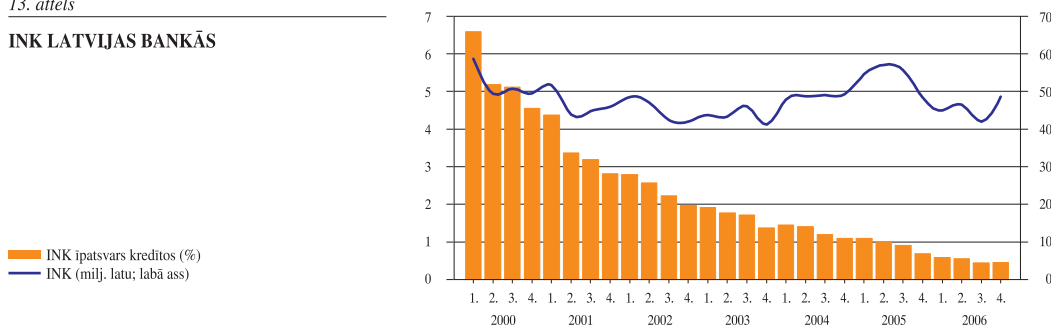
⁶ Ieskaitot ģimenes mājas; CSP dati.

un sīvāka konkurence ir augoši riski šajā segmentā. Straujais nekustamā īpašuma cenu kāpuma temps vēl vairāk pastiprina bažas par nekustamā īpašuma cenu pārvērtēšanu atsevišķos tirgus segmentos un iespējamo cenu korekciju, īstenojoties nelabvēlīgam tautsaimniecības attīstības scenārijam.

Atbilstoši straujai tautsaimniecības attīstībai banku kredītu kvalitātes rādītāji turpināja uzlaboties. Lai gan INK absolūtais apjoms nedaudz pieauga, to īpatsvars kopējā kredītu atlikumā, bankām saglabājot augstu kreditēšanas tempu, turpināja samazināties (sk. 13. att.) un decembra beigās bija 0.4% {0.7%}. Kredītu ar atmaksas kavējumu īpatsvars, t.sk. ar atmaksas kavējumu līdz 30 dienām, decembra beigās salīdzinājumā ar jūnija beigām saglabājās iepriekšējā līmenī (sk. 14. att.).

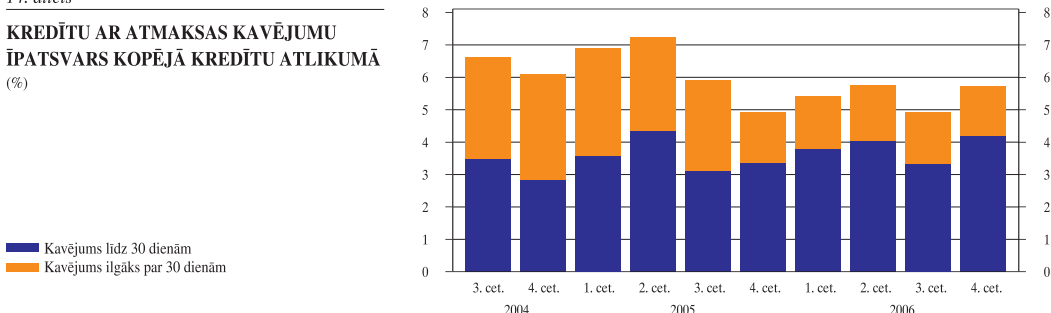
13. attēls

INK LATVIJAS BANKĀS

14. attēls

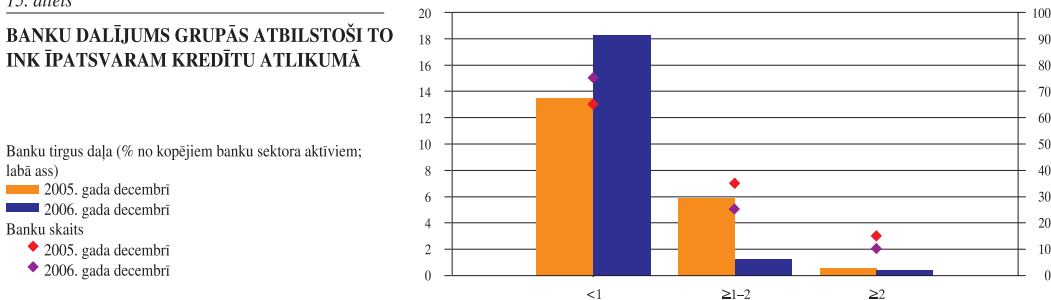
KREDĪTU AR ATMAKSAS KAVĒJUMU ĪPATSVARŠ KOPĒJĀ KREDĪTU ATLIKUMĀ (%)

Banku sektorā vienmērīgi uzlabojās kredītu kvalitāte. To banku skaits, kuru INK īpatsvars kredītu atlikumā nepārsniedza 1%, turpināja palielināties (sk. 15. att.). Šo banku aktīvi kopā veidoja 91.6% {67.6%} no banku sektora aktīviem. Zaudējumus norakstīto kredītu apjoms 2006. gadā bija tikai 8.5 milj. latu {14.9 milj. latu} jeb 0.7% {1.8%} no banku kapitāla un rezervēm, kas salīdzinājumā ar 2005. gadu ievērojami samazinājās. Savukārt speciālie uzkrājumi kredītiem nebankām sedza 117% no INK (sk. 16. att.).

15. attēls

BANKU DALĪJUMS GRUPĀS ATBILSTOŠI TO INK ĪPATSVARAM KREDĪTU ATLIKUMĀ

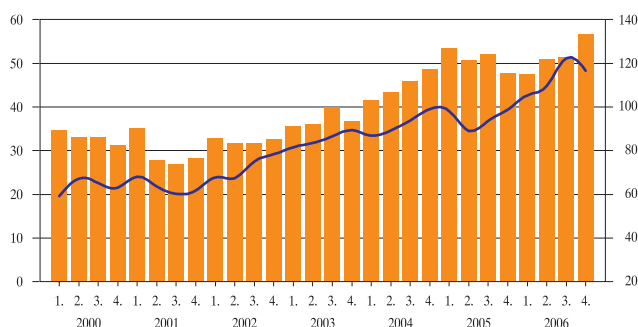

Kredītu kvalitātes rādītāji nozaru un lielāko māsaimniecības kreditēšanas segmentu dalījumā rāda, ka uzlabojusies gan māsaimniecībām, gan visām lielākajām tautsaimniecības nozarēm (izņemot apstrādes rūpniecībai) izsniegto kredītu kvalitāte (sk. 17. att.). Turklāt segmentiem, kas tieši vai netieši saistīti ar nekustamā

16. attēls

SPECIĀLIE UZKRĀJUMI KREDĪTIEM
NEBANKĀM

— Speciālie uzkrājumi kredītiem (milj. latu)
— Speciālo uzkrājumu kredītiem attiecība pret INK (%; labā ass)

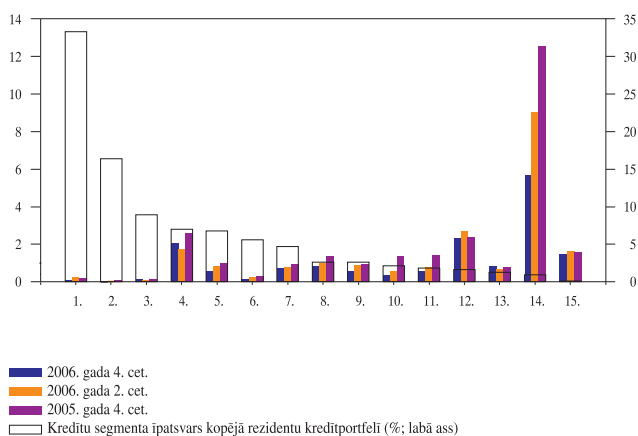
īpašuma jomu, t.i., mājsaimniecībām mājokļa iegādei un operācijām ar nekustamo īpašumu, kā arī būvniecībai, izsniegto kredītu kvalitātes rādītāji ir visaugstākie, atspoguļojot arī straujāku kredītu atlikuma pieaugumu. INK īpatsvara pieaugums apstrādes rūpniecības nozarei izsniegto kredītu atlikumā saistīts ar atsevišķo metāla un metāla izstrādājumu ražošanas nozares uzņēmēju problēmām.

17. attēls

INK DINAMIKA GALVENO KREDĪTU
SEGMENTU DALĪJUMĀ

(INK īpatsvars attiecīgā segmenta kredītu atlikumā; %)

1. Kredīti mājsaimniecībām mājokļa iegādei
2. Operācijas ar nekustamo īpašumu
3. Finanšu starpniecība
4. Apstrādes rūpniecība
5. Tirdzniecība
6. Būvniecība
7. Kredīti mājsaimniecībām patēriņa preču iegādei
8. Transports, glabāšana un sakari
9. Lauksaimniecība, medicīna un mežsaimniecība
10. Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde
11. Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi
12. Norēķinu karšu un norēķinu kontu kredīti mājsaimniecībām
13. Viesnīcas un restorāni
14. Zvejniecība
15. Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde

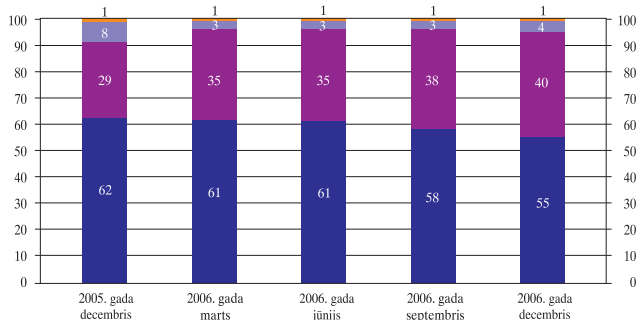

Kredīta un nodrošinājuma vērtības attiecība (LTV) visstraujāk augošajā hipotekārās kredītēšanas segmentā – mājsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegtajiem kredītiem – kopumā saglabājās samērā konservatīva, t.i., vairāk nekā pusei šādu kredītu šī attiecība bija mazāka par 70% (sk. 18. att.). Taču pēdējā pusgadā diezgan ievērojami pieauga to kredītu īpatsvars, kam kredīta un nodrošinājuma vērtības attiecība bija 70–100%. Tomēr nekustamā īpašuma cenu korekcijas gadījumā kredītu ar zemu kredīta un nodrošinājuma attiecību, kuri veido lielāko mājokļa iegādei izsniegto kredītu atlikuma daļu, kvalitāte nepasliktināsies, un piespiedu pārdošanas gadījumā nekustamo īpašumu varētu pārdot par cenu, kas nav zemāka par kredīta atlikumu.

18. attēls

REZIDENTU KREDĪTU MĀJOKĻA IEGĀDEI
ATLIKUMA ATTIECĪBAS PRET
NODROŠINĀJUMA VĒRTĪBU STRUKTŪRA
(%)

■ LTV <70%
■ 71% < LTV < 100%
■ LTV > 100%
■ Nav informācijas

Nerezidentiem izsniegto kredītu atlikuma gada pieauguma temps bija 40.6% {12.0%} – ievērojami lēnāks par rezidentu kredītportfeļa kāpuma tempu. Tādējādi

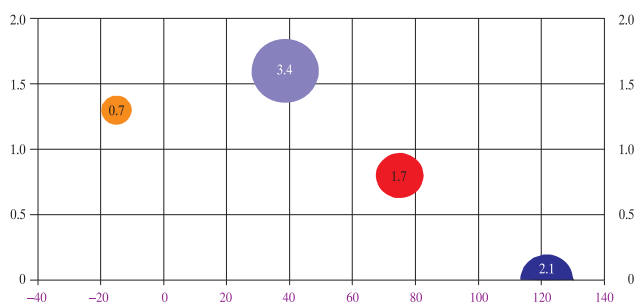
neresidentiem izsniegto kredītu atlikuma īpatsvars Latvijas banku sektora kopējā kredītportfelī decembra beigās samazinājās līdz 9,9% {10,6%}. Nerezidentu kredītportfeļa lielāko daļu joprojām veidoja kredīti ES10 valstu rezidentiem – to īpatsvars kopējā banku kredītu atlikumā 2006. gada beigās bija 3,4% {3,9%} (sk. 19. att.). Taču visstraujāk pieauga to kredītu atlikums, kas izsniegti NVS un ES15 valstu rezidentiem. Turklāt NVS valstu rezidentiem izsniegtajiem kredītiem joprojām bija īpaši augsta kredītportfeļa kvalitāte – INK īpatsvars šo kredītu atlikumā bija neliels.

19. attēls

NEREZIDENTU KREDĪTPORTFEĻA LIELĀKO ĢEOGRĀFISKO SEGMENTU ĪPATSVARŠ BANKU SEKTORA KOPĒJĀ KREDĪTPORTFELĪ; KREDĪTU ATLIKUMA GADA PIEAUGUMA TEMPS UN KREDĪTU KVALITĀTE

(INK īpatsvars kredītu atlikumā; kredītu atlikuma gada pieauguma temps; %)

ASV
NVS
ES10
ES15

2. ielikums. Banku kredītportfeļu stresa testi

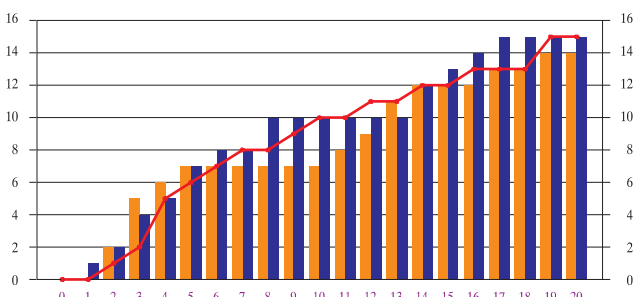
Stresa testu rezultāti rāda⁷, ka 2006. gada decembrī salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājusies banku spēja absorbēt kredītriska šokus (ja INK īpatsvara kāpums nepārsniedz 6 procentu punktus; sk. 20. att.). Būtiskāku kredītriska šoku scenāriju gadījumā, kuru iestāšanās varbūtība ir mazāka, Latvijas banku šoku absorbēšanas spēja salīdzinājumā ar situāciju iepriekšējā gadā nedaudz samazinājusies. Kopumā 2006. gada beigās Latvijas bankas bez īpašām problēmām spētu absorbēt potenciālu kredītriska pieaugumu, kura dēļ INK īpatsvars banku kredītportfelī pieaugtu par 1 procentu punktu (sk. 21. att.), – šajā gadījumā visas bankas spētu izpildīt minimālā kapitāla prasību. Tā kā 2006. gada beigās INK īpatsvars banku kopējā kredītportfelī bija 0,4%, var secināt, ka visas Latvijas bankas bez būtiskām problēmām spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura rezultātā INK apjoms pieaugtu 3,5 reizes.

20. attēls

VISPĀRĒJĀ KREDĪTRISKA STRESA TESTA REZULTĀTI

(banku skaits ar KPR zem minimālās kapitāla prasības; INK īpatsvara pieaugums (procentu punktos) kopējos kredītos)

2005. gada 4. cet.
2006. gada 2. cet.
2006. gada 4. cet.

Savukārt, ja INK īpatsvars banku kredītportfelī pieaugtu par 3 procentu punktiem jeb 8,5 reizes absolūtā izteiksmē, kapitāla pietiekamības prasības izpildes problēmas rastos divām bankām, kuru kopējie aktīvi veido 16% no banku aktīviem.

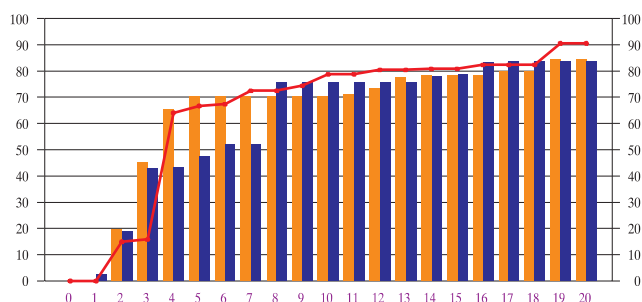
⁷ Stresa testu rezultāti rāda, cik lielus kredītriska pieauguma radītos zaudējumus bankas spētu absorbēt, līdz to KPR kļūtu mazāks par minimālo kapitāla prasību. Banku zaudējumi stresa testā izpaužas kā nepieciešamība veikt papildu uzkrājumus INK, kuru apjoms un tādējādi arī īpatsvars kopējos kredītos kredītriska pieauguma dēļ palielinās. Banku kapitāls un riska svērtie aktīvi tiek samazināti par papildus veicamo uzkrājumu apjomu. Aprēķinos tiek pieņemts, ka triju INK veidojošo sliktu kredītu kategoriju – zemstandarta, šaubīgo un zaudēto kredītu – apjoms katrā bankā pieaug proporcionāli stresa testā simulētajam INK pieaugumam.

21. attēls

VISPĀRĒJĀ KREDĪTRISKA STRESA TESTA REZULTĀTI

(banku ar KPR zem minimālās kapitāla prasības aktīvu īpatsvars kopējos banku aktīvos; INK īpatsvara pieaugums (procentu punktos) kopējos kredītos)

2005. gada 4. cet.
2006. gada 2. cet.
2006. gada 4. cet.

Banku stresa testu rezultāti nozaru dalījumā (sk. 1. tabulu) rāda, ka banku jutīgums pret nekustamā īpašuma šoku ar ietekmi uz mājsaimniecībām turpina palielināties (sk. 22. un 23. att.). 3. ceturksnī īpaši strauji pieauga arī banku jutīgums pret potenciālu šoku, kas skartu galvenās uz iekšzemes tirgu orientētās nozares, taču 2006. gada beigās tas samazinājās. Arī banku jutīgums pret potenciālu ārējo šoku samazinājās, atspoguļojot banku kredītportfeļa koncentrācijas pieaugumu uz iekšzemes tirgu orientētajās nozarēs.

1. tabula

STRESA TESTOS IZMANTOTIE NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKI UN TO PARAMETRI

Šoka veids	Šoka parametri
Iekšējais šoks	20% ¹ no kredītiem svarīgākajām uz iekšzemes tirgu orientētajām nozarēm (būvniecība, tirdzniecība, operācijas ar nekustamo īpašumu, noma un cita komercdarbība) kļūst par INK.
Ārējais šoks	20% no kredītiem svarīgākajām uz ārvalstu tirgiem orientētajām nozarēm (apstrādes rūpniecība un transports, glabāšana un sakari) kļūst par INK.
Nekustamā īpašuma šoks	20% no kredītiem operācijām ar nekustamo īpašumu, noma un citai komercdarbībai kļūst par INK.
Nekustamā īpašuma šoks ar ietekmi uz mājsaimniecībām	20% no kredītiem operācijām ar nekustamo īpašumu, noma un citai komercdarbībai un kredītiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei kļūst par INK.

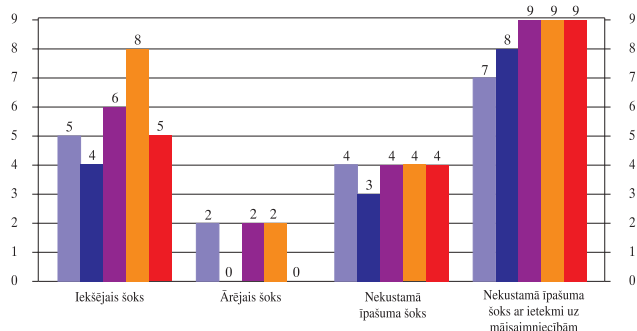
¹ Gan šis, gan pārējie šoka parametri pamatojas uz pieņēmumu, ka INK īpatsvara kāpumu par 20 procentu punktiem vienādās daļās veido pieaugums visu triju INK kategoriju (zemstandarta, šaubīgie un zaudētie kredīti) kredītos attiecīgajām nozarēm.

22. attēls

NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA TESTU REZULTĀTI

(banku skaits ar KPR zem minimālās kapitāla prasības)

2005. gada 4. cet.
2006. gada 1. cet.
2006. gada 2. cet.
2006. gada 3. cet.
2006. gada 4. cet.

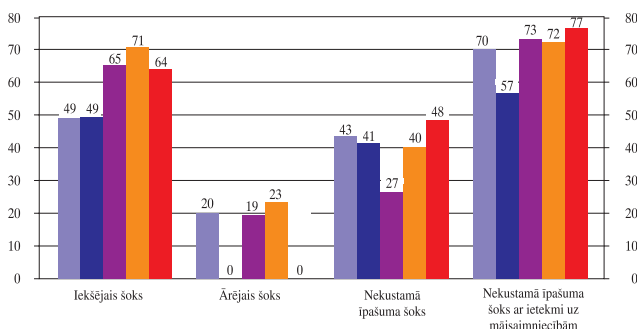

23. attēls

NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA TESTU REZULTĀTI

(banku ar KPR zem minimālās kapitāla prasības aktīvu īpatsvars kopējos banku aktīvos; %)

2005. gada 4. cet.
2006. gada 1. cet.
2006. gada 2. cet.
2006. gada 3. cet.
2006. gada 4. cet.

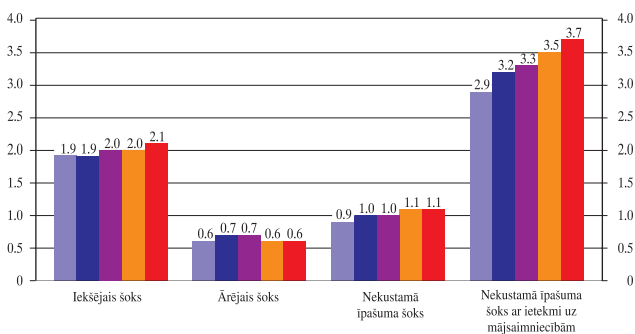
Potenciālo nozaru kredītriska šoku radīto zaudējumu attiecība pret banku aktīviem 2. pusgadā turpināja palielināties, taču tā nepārsniedza 4% no banku aktīviem (sk. 24. att.). Vienīgi ārējā šoka gadījumā radīto zaudējumu apjomam nav raksturīgas pieauguma tendences attiecībā pret banku aktīviem. Arī minimālā kapitāla prasību izpildei nepieciešamais papildu kapitāla apjoms pakāpeniski pieauga (izņemot ārējā šoka gadījumā; sk. 25. att.).

24. attēls

NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA TESTU REZULTĀTI

(kopējie banku zaudējumi; % no banku aktīviem)

2005. gada 4. cet.
2006. gada 1. cet.
2006. gada 2. cet.
2006. gada 3. cet.
2006. gada 4. cet.

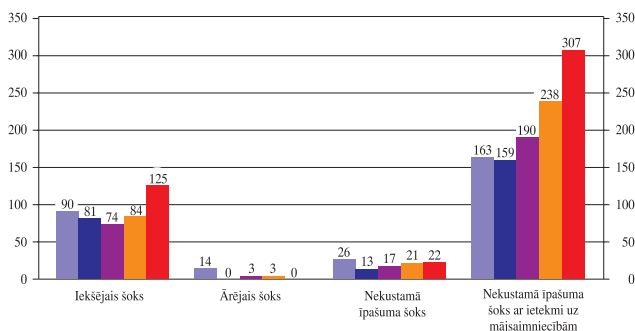

25. attēls

NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA TESTU REZULTĀTI

(kapitāla prasību izpildei nepieciešamais papildu kapitāls; milj. latu)

2005. gada 4. cet.
2006. gada 1. cet.
2006. gada 2. cet.
2006. gada 3. cet.
2006. gada 4. cet.

3. BANKU PELNĪTSPĒJA⁸

Bankām 2006. gadā bija rekordliela peļņa.

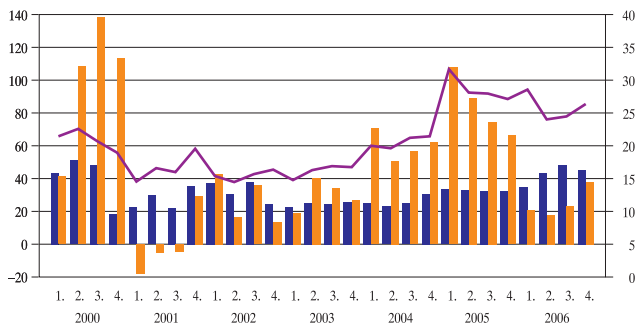
2006. gadā Latvijas banku sektora attīstība joprojām bija strauja, un tas guva 265.9 milj. latu peļņu (par 37.7% vairāk nekā 2005. gadā). Gandrīz visas bankas strādāja ar peļņu, tomēr, neraugoties uz kopējo peļņas pieaugumu, pusei banku peļņaspēja salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājās. Peļņas pieauguma palēnināšanās saistīta gan ar iepriekšējā gada augsto peļņas līmeni un pieaugošo konkurenci, gan procentu likmju⁹ kāpumu naudas tirgū un citiem faktoriem, piemēram, darbības paplašināšanu.

Banku ROE 2006. gadā bija 26.3% (mazliet zemāka nekā pirms gada), jo banku kapitāla pieauguma temps (45.1%) apsteidza peļņas pieauguma tempu (sk. 26. att.).

26. attēls

ROE UN TĀS KOMPONENTU DINAMIKA (%)

Kapitāla un rezervju gada pieaugums
Uzkrātās peļņas gada pieaugums
ROE (labā ass)

⁸ Neauditēti dati.

⁹ ECB un Latvijas Bankas refinansēšanas likmes, starpbanku tirgus procentu likmes.

3. ielikums. Kas ietekmē ROE

Rentabls banku sektors spēj labāk absorbēt negatīvus šokus, nodrošinot priekšnoteikumus finanšu stabilitātes saglabāšanai. Tāpēc svarīgi novērtēt tos faktorus, kuri ietekmē banku sektora rentabilitāti. ROE atspoguļo ne tikai peļņas, bet arī dažādu citu faktoru (sk. 2. tabulu) pārmaiņas. Tāpēc ROE pieaugums ne vienmēr nozīmē tikai bankas peļņas pieaugumu. ROE novērtēšanai var izmantot t.s. riska-atdeves pieeju¹⁰:

$$\text{ROE} = \frac{\text{Peļņa pirms nodokļiem}}{\text{Finansiālās darbības peļņa}^{11}} \times \frac{\text{Finansiālās darbības peļņa}}{\text{Riska svērtie aktīvi}} \times \frac{\text{Riska svērtie aktīvi}}{\text{Aktīvi}} \times \frac{\text{Aktīvi}}{\text{Kapitāls un rezerves}}$$

2. tabula

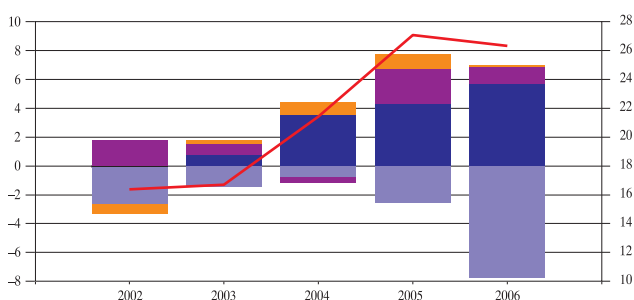
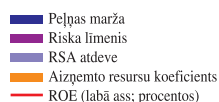
ROE PĀRMAIŅAS IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

Faktors	Aprēķins	Ietekme uz ROE
Peļņas marža	$\frac{\text{Peļņa pirms nodokļiem}}{\text{Finansiālās darbības peļņa}}$	Faktora pieaugums palielina ROE
Riska svērto aktīvu atdeve	$\frac{\text{Finansiālās darbības peļņa}}{\text{Riska svērtie aktīvi}}$	Faktora pieaugums palielina ROE
Riska līmenis	$\frac{\text{Riska svērtie aktīvi}}{\text{Aktīvi}}$	Faktora pieaugums samazina ROE
Aizņemto resursu koeficients	$\frac{\text{Aktīvi}}{\text{Kapitāls un rezerves}}$	Faktora pieaugums samazina ROE

Latvijas banku peļņas marža 2006. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pieauga (sk. 27. att.), jo peļņa pirms nodokļiem palielinājās straujāk nekā finansiālās darbības peļņa, kuras pieauguma tempu galvenokārt mazināja straujais procentu izdevumu kāpums.

27. attēls

ROE DEKOMPOZĪCIJA (procentu punktos)

RSA atdeve samazinājās salīdzinājumā ar 2005. gada beigām, jo, turpinoties straujam izsniegto kredītu apjoma pieaugumam, RSA palielinājās straujāk nekā finansiālās darbības peļņa. Tas bija galvenais ROE bremzējošais faktors.

Riska līmenis un aizņemto resursu koeficients salīdzinājumā ar iepriekšējā gada beigām gandrīz nemainījās, jo gan RSA un aktīvu, gan kapitāla un rezervju pieauguma temps bija līdzīgs. RSA galvenokārt veido ne-MFI saņemtie kredīti, kas ir arī lielākā aktīvu daļa. Lai ievērotu Kredītiestāžu likumā noteiktās minimālās kapitāla prasības, bankām vajadzēja būtiski palielināt arī savu kapitālu, lai nodrošinātu atbilstību augošajam RSA apjomam.

Lai gan banku aktīvi palielinājās straujāk (pieaugums – 45.4%) nekā peļņa, banku ROA salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu būtiski nemainījās (2.1%).

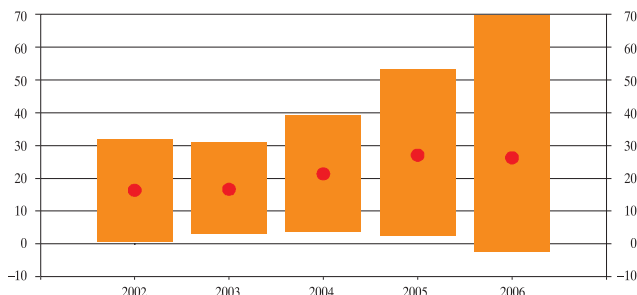
¹⁰ Riska-atdeves pieeja izmantota Anglijas Bankas 2003. gada decembra "Finanšu Stabilitātes Pārskatā" un *Sveriges Riksbank* 2006. gada Nr. 1 "Finanšu Stabilitātes Pārskatā".

¹¹ Finansiālās darbības peļņa ir tīro procentu ienākumu, dividendžu ienākumu, neto komisijas naudas, finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu un pārvērtēšanas rezultātu summa.

Pēdējos gados, bet īpaši 2006. gadā, palielinājās banku ROE izklike (sk. 28. att.). ROE vairākumā banku salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājās. 2006. gada beigās to banku aktīvi, kuru ROE bija 20% un lielāka, veidoja 74.4% no banku aktīviem (sk. 29. att.).

28. attēls

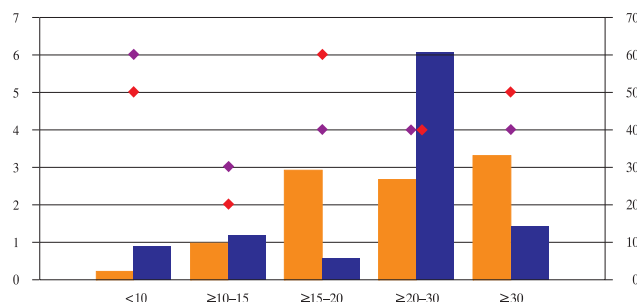
BANKU ROE IZKLIEDE
(%)

29. attēls

BANKU DALĪJUMS GRUPĀS ATBILSTOŠI TO ROE

Banku tirgus daļa (% no kopējiem banku aktīviem; labā ass)
 Banku skaits

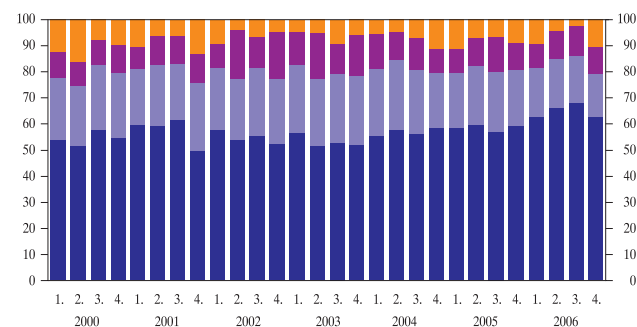

Turpinoties izsniegto kredītu atlikuma straujam kāpumam un pieaugot procentu likmēm, procentu ienākumi par kredītiem ne-MFI palielinājās par 64.2% un to īpatsvars gada beigās nedaudz pārsniedza pusi no ienākumu kopapjoma. Procentu ienākumi veidoja aptuveni divas trešdaļas kopējo ienākumu (sk. 30. att.). Savukārt procentu izdevumi pieauga vēl straujāk (par 92.7% salīdzinājumā ar 2005. gadu), galvenokārt palielinoties procentu izdevumiem par saistībām pret MFI. Lielākoties atšķirīgo termiņstruktūru dēļ procentu izdevumi par saistībām pret MFI apjoma ziņā pārsniedza izdevumu par ne-MFI noguldījumiem apjomu. Tirgus procentu likmju kāpums vairāk ietekmēja starpbanku darījumu procentu likmes, nevis ne-MFI noguldījumu procentu likmes. Procentu izdevumu īpatsvars kopējos izdevumos sasniedza 42.9% (sk. 31. att.), veidojot lielāko izdevumu posteni. Tīrie procentu ienākumi pieauga par 38.5%.

30. attēls

IEŅĀKUMU STRUKTŪRA
(%)

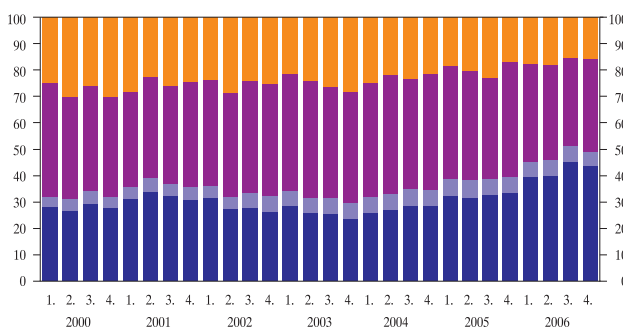
Procentu ienākumi
 Komisijas naudas
 Ienākumi no finanšu instrumentu tirdzniecības un pārvērtēšanas
 Citi ienākumi

31. attēls

IZDEVUMU STRUKTŪRA
(%)

■ Procentu izdevumi
■ Komisijas naudas
■ Administratīvie izdevumi
■ Citi izdevumi

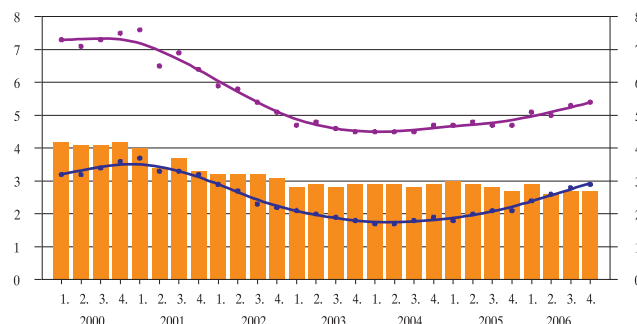

2006. gadā kopējā procentu likmju starpība¹² vidēji bija 2.7 procentu punkti (sk. 32. att.). Procentu likmju kāpuma rezultātā vidējā procentu likme procentu ienākumus pelnošajiem aktīviem pieauga. Arī vidējā procentu likme procentu izdevumus radošajām saistībām palielinājās, bet nedaudz straujāk.

32. attēls

KOPĒJĀ PROCENTU LIKMJU STARPĪBA
(%)

■ Kopējā procentu likmju starpība
■ Vidējā procentu likme procentu ienākumus pelnošajiem aktīviem
■ Vidējā procentu likme procentu izdevumus radošajām saistībām

Kredīti veidoja 71.0% {66.7%} no procentu ienākumus pelnošajiem aktīviem. Tādējādi kredītu procentu likmju starpību attīstība ir pelnītspējas dinamikas svarīgākais faktors. 2006. gadā ECB piecas reizes paaugstināja bāzes likmi. Arī Latvijas Banka veica vairākus pasākumus kredītu pieprasījuma mazināšanai. Tā rezultātā tirgus procentu likmes pieauga un kredīti turpināja sadārdzināties. 2006. gada 2. pusgadā rezidentu nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām no jauna izsniegto kredītu vidējā marža jeb uzcenojums virs mainīgās procentu likmes bija sasniegusi zemāko līmeni – 2.1 procentu punktu.

Palielinājās banku izdevumi, ko radīja saistības pret citām kredītiestādēm un ne-MFI noguldījumiem. Saistību pret citām kredītiestādēm daļa kopējās izdevumus radošajās saistībās 2006. gada beigās palielinājās līdz 41.8% {33.4%}, bet noguldījumu daļa samazinājās līdz 54.6% {63.4%}. Noguldījumu procentu likmju pieaugumam atpalielot no tirgus procentu likmju kāpuma, šo procentu likmju starpība turpināja palielināties (sk. 33. att.).

Palielinoties procentu ienākumu un procentu izdevumu īpatsvaram attiecīgi ienākumu un izdevumu kopapjomā, komisijas naudas ienākumu un izdevumu īpatsvars turpināja samazināties. Komisijas naudas izdevumi joprojām pieauga straujāk nekā komisijas naudas ienākumi. Neto komisijas naudas ienākumi gada laikā palielinājās par 15.4% un veidoja 13.4% no ienākumu kopapjoma.

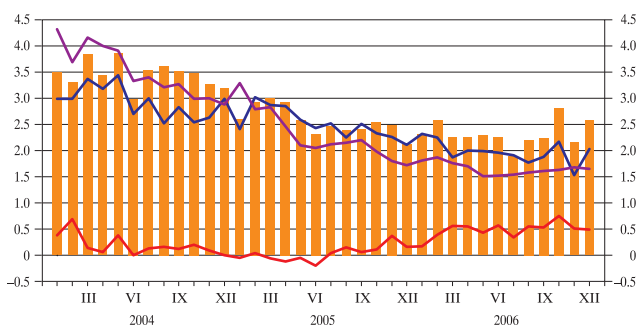
¹² Kopējā procentu likmju starpība – starpība starp procentu ienākumus pelnošo aktīvu (prasības pret Latvijas Banku (kopš 2005. gada janvāra arī pieprasījuma noguldījumi Latvijas Bankā; pirms tam par šiem aktīviem procenti netika maksāti), MFI, neto kredīti (kredīti minūs speciālie uzkrājumi nedrošiem parādiem), parāda vērtspapīri un akcijas) un procentu izdevumus radošo saistību (saistības pret Latvijas Banku, MFI, noguldījumi, emitētie parāda vērtspapīri) vidējām procentu likmēm.

33. attēls

**JAUNO DARĪJUMU PROCENTU LIKMJU
STARPĪBAS DINAMIKA¹³**

(vidējais svērtais; procentu punktos)

■ Vispārējā procentu likmju starpība
— Nefinansu sabiedrībām izsniegto kredītu procentu likmju starpība
— Noguldījumu procentu likmju starpība
— Kredītu mājokļa iegādei procentu likmju starpība

Banku sektora administratīvie izdevumi pieauga par 27.0%, bet to īpatsvars izdevumu kopapjomā samazinājās no 41.8% līdz 36.0% (sk. 31. att.).

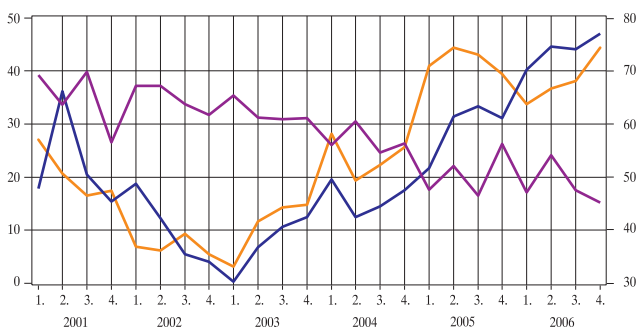
2006. gadā banku sektora izdevumi palielinājās nedaudz straujāk nekā ienākumi – attiecīgi par 47.4% un 44.7%, galvenokārt atspoguļojot finansējuma sadārdzināšanos. Tomēr banku darbības efektivitātes rādītājs – izdevumu un ienākumu attiecība¹⁴ – uzlabojās un 2006. gada beigās bija 47.6% (sk. 34. att.).

34. attēls

**IENĀKUMU UN IZDEVUMU GADA
PIEAUGUMS**

(%)

— Ienākumi
— Izdevumi
— Izdevumu attiecība pret ienākumiem (labā ass)

4. BANKU KAPITĀLA PIETIEKAMĪBA**KPR joprojām pārsniedza 10%.**

Straujajam RSA pieaugumam sekoja ievērojams banku pašu kapitāla palielinājums (sk. 35. att.), kā rezultātā KPR 2006. gada beigās bija 10.2% (2005. gada beigās – 10.1%; FKTK noteiktā minimālā prasība – 8%). Pirmā līmeņa KPR nemainījās (8.8%; sk. 36. att.).

2006. gada beigās KPR robežās starp 8% un 10% bija sešām bankām, kuru tirgus daļa kopējos aktīvos sasniedza 69.0% (sk. 37. att.).

¹³ Visas starpības aprēķinātas no jauna veiktajiem darījumiem. Vispārējā procentu likmju starpība aprēķināta, no kredītu ar noteiktu termiņu procentu likmes atņemot vidējo noguldījumu procentu likmi. Kredītu procentu likmju starpība aprēķināta, no attiecīgajām kredītu procentu likmēm atņemot atsauces likmi (perioda vidējo naudas tirgus kredītu uz 6 mēnešiem indeksa (RIGIBOR 6M, EURIBOR 6M vai LIBOR USD 6M) vērtību). Noguldījumu procentu likmju starpība aprēķināta, no atsauces likmes (perioda vidējās naudas tirgus noguldījumu uz 6 mēnešiem indeksa (RIGIBID 6M, EURIBID 6M vai LIBID USD 6M) vērtības) atņemot vidējo noguldījumu procentu likmi.

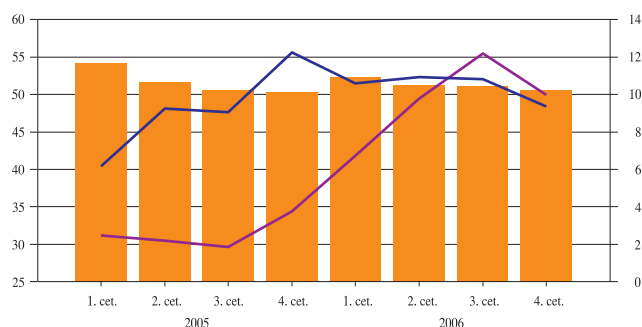
¹⁴ Izdevumu un ienākumu attiecība aprēķināta saskaņā ar ECB metodoloģiju: (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana)/(tirie procentu ienākumi + dividendu ienākumi + neto komisijas naudas + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + citi parastie ienākumi – citi parastie izdevumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) x 100.

35. attēls

PAŠU KAPITĀLA UN RSA GADA
PIEAUGUMS

(%)

— KPR (%; labā ass)
— Pašu kapitāls
— Riska svērtie aktīvi

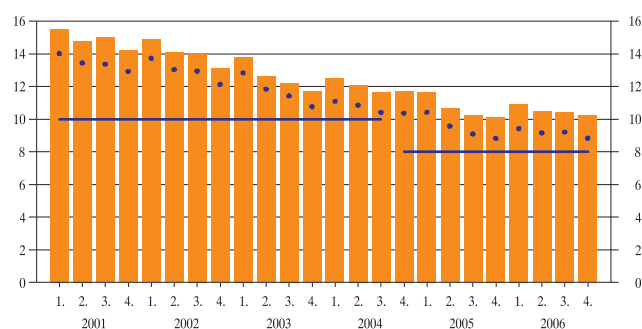

36. attēls

KPR

(ceturkšņa beigās; %)

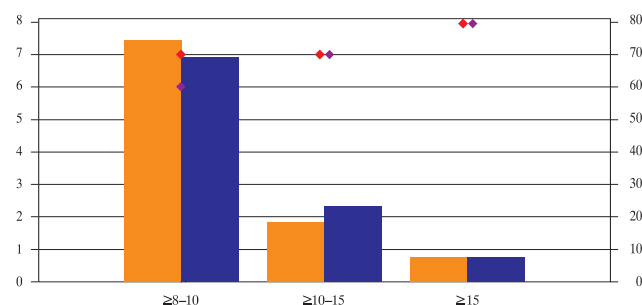
— Kopējais KPR
• Pirmā līmeņa KPR
— Minimālā kapitāla pietiekamības prasība

37. attēls

BANKU DALĪJUMS GRUPĀS ATBILSTOŠI
TO KPR

Banku tirgus daļa (% no kopējiem banku aktīviem; labā ass)
— 2005. gads
— 2006. gads
Banku skaits
♦ 2005. gads
♦ 2006. gads

5. BANKU PROCENTU LIKMJU RISKS

Sabalansētā PJA un PJS struktūra un nelielais banku jutīgums pret procentu likmju pārmaiņām liecina par to, ka Latvijas banku pakļautība procentu likmju riskam bija samērā neliela.

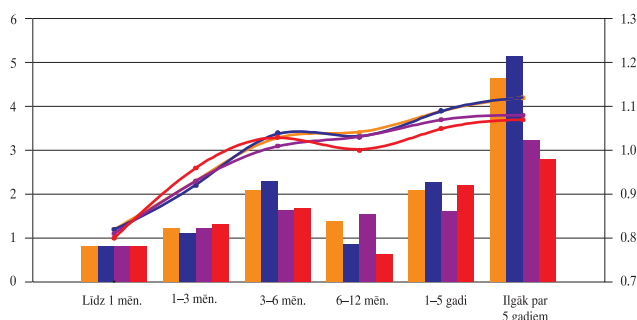
2006. gada 2. pusgadā Latvijas banku pakļautība pārcenošanas riskam¹⁵, kas ir būtiskākais banku procentu likmju riska avots, kopumā saglabājās neliela. Procentu likmju riska vadībā nozīmīgākā attiecība – kumulatīvā 1 gada PJA un PJS attiecība – samazinājās līdz 1.00 {1.03}, norādot, ka 2006. gada beigās Latvijas banku PJA un PJS termiņu intervālā līdz 1 gadam bija pilnībā sabalansēti (sk. 38. att.). Arī īsākā termiņu intervālā (līdz 3 mēnešiem) PJA un PJS sabalansētība uzlabojās, kumulatīvajai 3 mēnešu PJA un PJS attiecībai pieaugot līdz 0.96 {0.92}.

¹⁵ Pārcenošanas risks ir iespēja ciest zaudējumus, mainoties procentu likmēm un pastāvot atšķirībām aktīvu un saistību atlikušajos termiņos. Zaudējumi procentu likmju pārmaiņu dēļ rodas, procentu izdevumiem pieaugot vairāk nekā procentu ienākumiem vai procentu ienākumiem samazinoties vairāk nekā procentu izdevumiem. Nosakot bankas pakļautību pārcenošanas riskam, tiek izmantoti tikai PJA un PJS, kas tiek grupēti vairākos termiņu intervālos atkarībā no atlikušā laika līdz pārcenošanai, kas fiksētas procentu likmes instrumentiem ir līdz termiņa beigām atlikušais laiks, bet mainīgas procentu likmes instrumentiem – līdz procentu likmju pārskatīšanai atlikušais laiks.

38. attēls

LATVIJAS BANKU PJA UN PJS ATTIECĪBA

PJA / PJS
 2005. gada 2. cet. (sarkanā krāsā)
 2005. gada 4. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 2. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 4. cet. (sarkanā krāsā)
 Kumulatīvie PJA / PJS (labā ass)
 2005. gada 2. cet. (sarkanā krāsā)
 2005. gada 4. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 2. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 4. cet. (sarkanā krāsā)

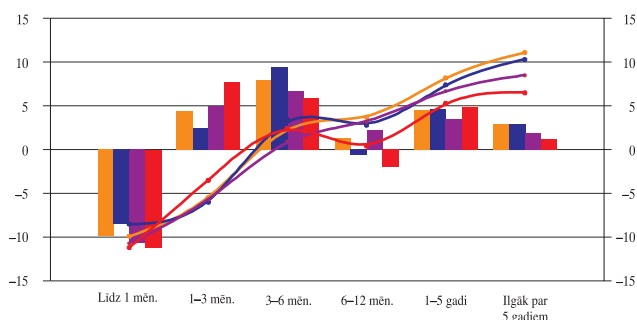

Ari PJA un PJS starpība jeb GAP¹⁶ attiecībā pret Latvijas banku aktīviem atsevišķos termiņu intervālos saglabājās diezgan augsta. Savukārt kumulatīvā 1 gada PJA un PJS starpība attiecībā pret banku aktīviem pārskata periodā uzlabojās, sarūkot no 3.2% līdz 0.4% (sk. 39. att.), tādējādi samazinoties banku pakļautībai procentu likmju riskam.

39. attēls

GAP ĪPATSVARS KOPĒJOS LATVIJAS BANKU AKTĪVOS

(%)
 GAP
 2005. gada 2. cet. (sarkanā krāsā)
 2005. gada 4. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 2. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 4. cet. (sarkanā krāsā)
 Kumulatīvais GAP
 2005. gada 2. cet. (sarkanā krāsā)
 2005. gada 4. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 2. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 4. cet. (sarkanā krāsā)

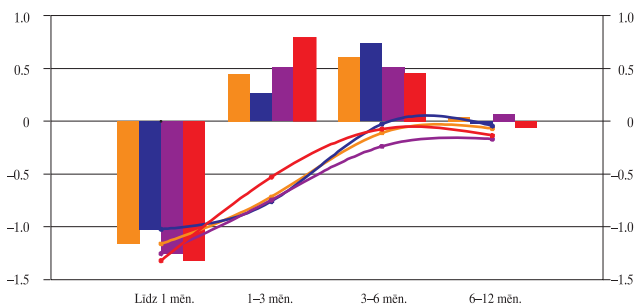
Jūtīguma analīzes rezultāti liecina, ka iespējamo procentu likmju pārmaiņu ietekme uz Latvijas banku tīrajiem gada procentu ienākumiem¹⁷ joprojām būtu ļoti neliela (sk. 40. att.).¹⁸

40. attēls

JUTĪGUMA ANALĪZE: PROCENTU LIKMJU PIEAUGUMA PAR 1 PROCENTU PUNKTU IETEKME UZ LATVIJAS BANKU TĪRAJĒM GADA PROCENTU IENĀKUMIEM TERMIŅU DALĪJUMĀ

(% no kapitāla un rezervēm)

Ietekme
 2005. gada 2. cet. (sarkanā krāsā)
 2005. gada 4. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 2. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 4. cet. (sarkanā krāsā)
 Kumulatīvā ietekme
 2005. gada 2. cet. (sarkanā krāsā)
 2005. gada 4. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 2. cet. (zila krāsā)
 2006. gada 4. cet. (sarkanā krāsā)

Procentu likmēm pieaugot par 1 procentu punktu, negatīvā GAP termiņa intervālā līdz 1 mēnesim samazinātu Latvijas banku tīros gada procentu ienākumus par 1.3% no kopējā banku kapitāla un rezervēm. Savukārt pozitīvās GAP termiņu intervālos 1–3 mēneši un 3–6 mēneši palielinātu banku tīros gada procentu

¹⁶ GAP noteiktā termiņu intervālā ir starpība starp PJA un PJS vērtību konkrētajā termiņu intervālā. Jo lielāka ir GAP, jo lielāka bankas pakļautība procentu likmju riskam. Ja GAP ir pozitīva, banka cietīs zaudējumus no procentu likmju pazemināšanās, jo, tā kā PJA ir vairāk par PJS, bankas procentu ienākumi samazināsies vairāk nekā izdevumi. Ja GAP ir negatīva, banka cietīs zaudējumus no procentu likmju pieauguma, jo, tā kā saistību ir vairāk nekā aktīvu, bankas procentu izdevumi pieaugs vairāk nekā ienākumi.

¹⁷ Ietekme uz gada tīrajiem procentu ienākumiem katrā termiņa intervālā tiek aprēķināta, reizinot šā intervāla GAP ar procentu likmju pārmaiņas lielumu un konkrētā termiņa intervāla koeficientu, kas raksturo gada daļu, kad šā intervāla GAP būs aktīva. Koeficienta aprēķinā pieņemts, ka pārceņošana notiks intervāla vidū. Tā, piemēram, 3–6 mēnešu intervāla koeficientu aprēķina šādi: $(12 - 0.5 \times (3 + 6)) / 12 = 0.625$. Kopējā ietekme uz gada peļņu ir pirmo četrus termiņu intervālu ietekmju summa.

¹⁸ Tā kā aprēķini balstās uz GAP metodi, netiek ņemta vērā procentu likmju ietekme uz bankas ekonomisko vērtību un aprēķinu pamats procentu ienākumiem ir banku bilances struktūra 2006. gada beigās.

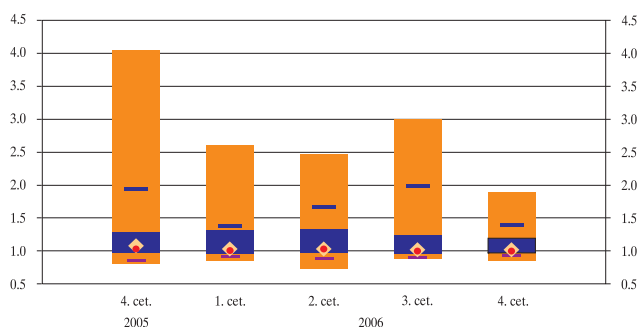
ienākumus attiecīgi par 0.8% un 0.5% no kopējā banku kapitāla un rezervēm. Kopumā procentu likmes pieaugums par 1 procentu punktu samazinātu banku tīros gada procentu ienākumus par 0.1% (kumulatīvā ietekme) no kopējā banku kapitāla un rezervēm. Samērā lielās pozitīvās GAP termiņu intervālā 1–6 mēneši galvenokārt nosaka mainīgo procentu likmju piemērošana banku izsniegtajiem kredītiem. Tādējādi naudas tirgus procentu likmju pārmaiņas tiek iecenotas banku izsniegto kredītu procentu likmēs samērā īsā laikā, novirzot ar procentu likmju pārmaiņu saistīto risku uz klientu.

Salīdzinājumā ar iepriekšējā gada beigām 2006. gadā ievērojami samazinājās atšķirības starp dažādu banku galvenajiem procentu likmju riska rādītājiem. Decembra beigās kumulatīvā 1 gada PJA un PJS attiecību minimuma – maksimuma diapazons samazinājās vairāk nekā trīs reizes (sk. 41. att.). Arī pret galējām vērtībām mazāk jutīgais diapazons starp 90. un 10. procentili 2006. gadā samazinājās.

41. attēls

LATVIJAS BANKU KUMULATĪVĀS 1 GADA PJA UN PJS ATTIECĪBU VĒRTĪBAS SADALĪJUMS

- Minimāla – maksimuma diapazons
- Starpkvartīļu intervāls
- ◆ Mediāna
- Banku sektora vidējais svērtais
- 90. procentile
- 10. procentile

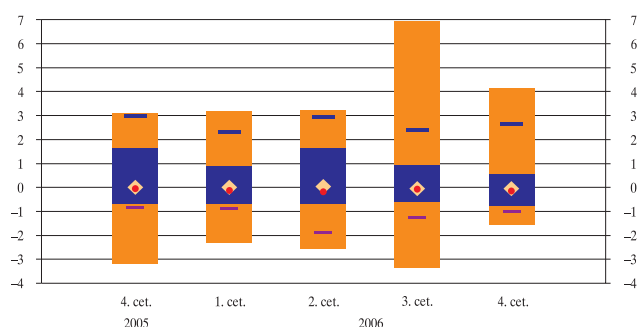

Savukārt banku jutīguma analīzes rezultātu sadalījums liecina, ka daudzām bankām potenciālais procentu likmju pieaugums par 1 procentu punktu ievērojami palielinātu tīros gada procentu ienākumus (līdz 4.1% no kopējā kapitāla un rezervēm; sk. 42. att.). Savukārt starpkvartīļu intervāls norāda, ka pusei banku procentu likmju pieauguma par 1 procentu punktu ietekme uz tīrajiem gada procentu ienākumiem būtu starp -0.8% un 0.6% no kapitāla un rezervēm.

42. attēls

JUTĪGUMA ANALĪZE: PROCENTU LIKMJU PIEAUGUMA PAR 1 PROCENTU PUNKTU KUMULATĪVĀS IETEKMES UZ TĪRAJĒM GADA PROCENTU IENĀKUMIEM SADALĪJUMS LATVIJAS BANKĀS (% no kapitāla un rezervēm)

- Minimāla – maksimuma diapazons
- Starpkvartīļu intervāls
- ◆ Mediāna
- Banku sektora vidējais
- 90. procentile
- 10. procentile

6. BANKU VALŪTAS RISKS

Banku tiešais valūtas risks kopumā joprojām bija zems, tomēr atsevišķām bankām saglabājās augstas eiro atklātās valūtas pozīcijas.

2006. gada 2. pusgadā valūtu tirgū bija vērojama ASV dolāra vērtības turpmāka samazināšanās un tā kursa liels svārstīgums.

Latvijas bankas ir labi pasargātas no valūtas riska saistībā ar ASV dolāra svārstībām, jo tās uztur zemas ASV dolāra atklātās valūtas pozīcijas jau kopš lata piesaistes maiņas 2005. gada sākumā. Turklāt 2006. gada 2. pusgadā vidējais banku ASV dolāru atklāto valūtas pozīciju līmenis saglabājās 1. pusgada līmenī. Banku eiro

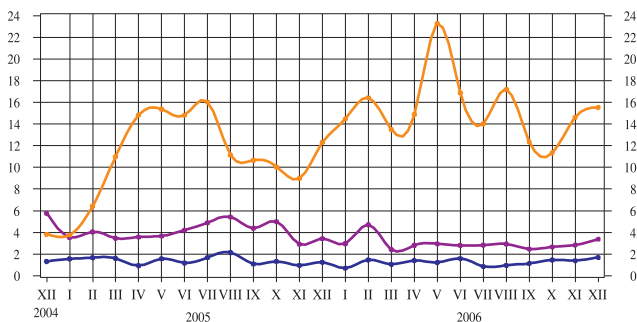
atklātās valūtas pozīcijas, kaut arī bija svārstīgas, tomēr samazinājās salīdzinājumā ar 1. pusgadu (sk. 43. att.).

43. attēls

**BANKU VIDĒJĀS SVĒRTĀS ATKLĀTĀS
VALŪTAS POZĪCIJAS¹⁹**

(% no pašu kapitāla)

— Kopējā
— Euro
— ASV dolāra

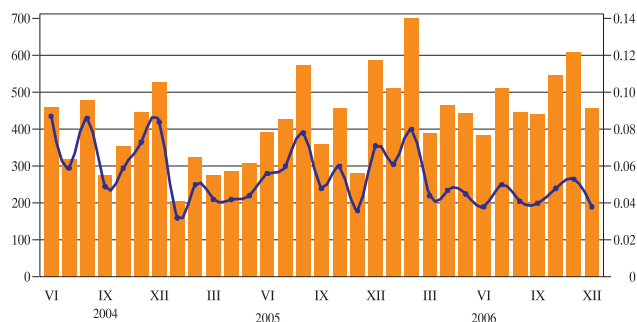
Lai gan visa banku sektora vidējās svērtās eiro atklātās valūtas pozīcijas līmenis nav augsts, eiro atklāto valūtas pozīciju diapazons Latvijas banku vidū ir ļoti plašs, un aptuveni pusei Latvijas banku eiro atklātā valūtas pozīcija ir 10% robežās no pašu kapitāla. Taču dažās bankās 2006. gada beigās eiro atklātās valūtas pozīcijas bija nozīmīgas.

Valūtas riska kvantitatīvā rādītāja VaR²⁰ rezultāti joprojām liecina par ļoti mazu Latvijas banku ievainojamību pret lielām, bankām nelabvēlīgām valūtas kursa pārmaiņām (sk. 44. att.). 2. pusgadā VaR rezultāti būtiski nemainījās.

44. attēls

**VALŪTAS RISKS: 1% 10 DIENU VaR NO
VALŪTAS KURSA SVĀRSTĪBĀM KOPĀ
LATVIJAS BANKĀS²¹**

— Tūkst. latu
— No kapitāla un rezervēm (%; labā ass)

Pēc lata piesaistes maiņas lielākā banku valūtas riska avota – ASV dolāra kursa svārstību – iespējamā ietekme uz bankām arī 2006. gada 2. pusgadā saglabājās zema (sk. 45. att.).

Kopumā gan atklāto valūtas pozīciju, gan VaR un jutīguma analīzes rezultāti rāda, ka Latvijas banku tiešais valūtas risks saglabājās zemā līmenī.

¹⁹ Aprēķinos izmantotas atklāto valūtas pozīciju absolūtās vērtības. Individuālo banku atklātās pozīcijas svērtas pēc pašu kapitāla lieluma. Līdz ar lata piesaisti eiro ar 2005. gada 1. janvāri eiro atklātās valūtas pozīcijas vairs netiek iekļautas kopējās atklātās valūtas pozīcijas aprēķinā.

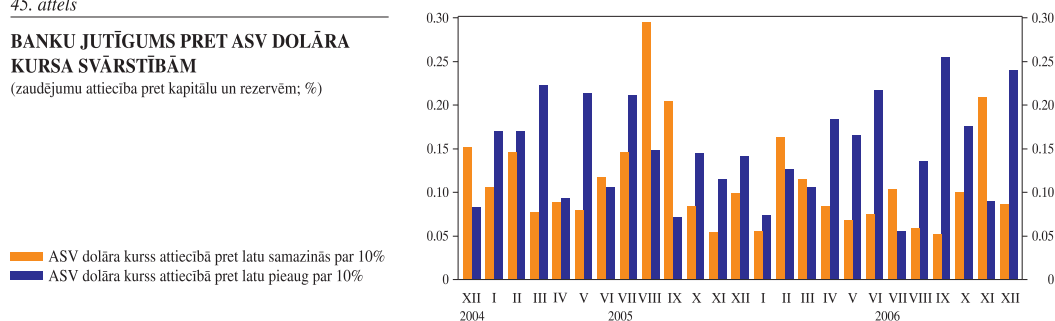
²⁰ VaR vērtība atspoguļo maksimālos gaidāmos zaudējumus noteiktā laika posmā ar noteiktu varbūtību. 1% 10 dienu VaR no valūtas kursa svārstībām nozīmē, ka nākamā 10 dienu laikā pastāv tikai 1% varbūtība, ka zaudējumi no valūtas kursa svārstībām pārsniegs VaR vērtību. Šajā pārskatā VaR tika iegūts, balstoties uz individuālo banku atklātajām valūtas pozīcijām katra mēneša beigās. Aprēķinos izmantotas vēsturiskās dienas valūtas kursa pārmaiņas 1 gada laikā pirms VaR novērtējuma datuma (attiecīgā mēneša pēdējās dienas). Kopš lata piesaistes eiro VaR aprēķinā eiro komponents netiek iekļauts.

²¹ Jāņem vērā apstākļi, ka VaR Latvijas bankās kopā iegūts, summējot atsevišķo banku VaR. Reālais kopējais banku VaR ir mazāks, jo atsevišķo banku VaR savstarpēji nav pilnībā pozitīvi korelēti.

45. attēls

BANKU JUTĪGUMS PRET ASV DOLĀRA KURSA SVĀRSTĪBĀM

(zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm; %)

7. BANKU LIKVIDITĀTE

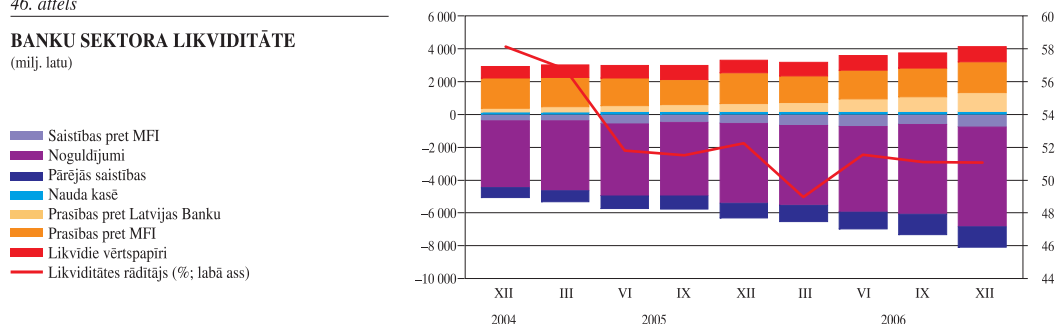
Kopējais banku likviditātes līmenis saglabājās nemainīgs (nedaudz augstāks par 50%).

Banku kopējā likviditātes rādītāja līmenis pēdējā pusgada laikā saglabājās stabils un 2006. gada beigās bija 51.1% {52.3%} (FKTK noteiktais minimālais līmenis – 30%²²). Rādītāja stabilizāciju turpināja noteikt rezidentus apkalpojošo banku²³ likviditātes rādītāja uzlabošanās, ko ietekmēja īstermiņa prasību pret Latvijas Banku un citām MFI pieaugums. Saglabājās nerezidentus apkalpojošo banku likviditātes samazināšanas tendence, kas liecina par šo banku arvien lielāku iesaistīšanos kredītu tirgū (sk. 46. att.).

46. attēls

BANKU SEKTORA LIKVIDITĀTE

(milj. latu)

Savukārt īstermiņa likviditātes rādītājs²⁴ turpināja uzlaboties un 2006. gada beigās bija 65.6% {62.6%}. Likvido aktīvu²⁵ īpatsvars turpināja lēnām samazināties un gada beigās veidoja 23.9% {26.7%} no banku sektora aktīviem.

Aktīvu un pasīvu termiņstruktūras nesabalansētība salīdzinājumā ar 2006. gada 1. pusgada beigām samazinājās. Darījumi pēc pieprasījuma, kas ir nesabalansētākā neto pozīcija²⁶, sasniedza 3 219 milj. latu (28.6% no IKP; 2006. gada 1. pusgada beigās – 29.9% no IKP).

Turpinoties aktīvai kreditēšanai, ne-MFI izsniegto kredītu un no ne-MFI piesaistīto noguldījumu atlikumu attiecība turpināja palielināties un gada beigās sasniedza 140.1% {112.2%}. Arvien lielāku daļu kredītu bankas izsniedza, izmantojot ārvalstu banku aizdevumus, jo to īpatsvars kopējos pasīvos gada laikā pieauga par 6.7 procentu punktiem un sasniedza 34.2% (t.sk. 25.4% – no mātesbankām). Savukārt

²² Likvidie aktīvi (nauda kasē; prasības pret Latvijas Banku un maksāspējīgām kredītiestādēm, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienu, un noguldījumi ar citu termiņu, ja līgumā ir paredzēta iespēja izņemt tos pirms noteiktā termiņa; ieguldījumi finanšu instrumentos, ja tiem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus) nedrīkst būt mazāki par 30% no banku saistību, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienu, kopsummas.

²³ Bankas grupētas pēc nerezidentu noguldījumu īpatsvara banku pasīvos: ja tas pārsniedz 20%, banka tiek pieskaitīta pie nerezidentus apkalpojošām bankām, ja tas ir mazāks par 20% – pie rezidentus apkalpojošām bankām.

²⁴ Īstermiņa likviditātes rādītājs = likvidie aktīvi/pieprasījuma saistības (pret bankām un ne-MFI) x 100.

²⁵ Likvidie aktīvi = nauda kasē + prasības pret MFI + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu.

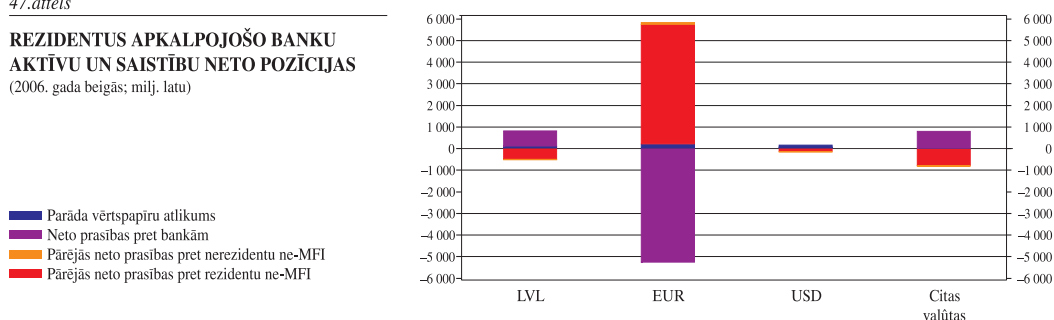
²⁶ Neto pozīcija – starpība starp aktīvu un pasīvu pozīcijām.

ne-MFI noguldījumu īpatsvars pasīvos samazinājās par 7.9 procentu punktiem un bija 48.8%. Tas liecina par arvien lielāku Latvijas banku sektora atkarību no ārvalstu banku finansējuma.

Analizējot situāciju banku grupu dalījumā, redzams, ka rezidentus apkalpojošām bankām (sk. 47. att.) raksturīga eiro resursu piesaiste no mātesbankām, Eiropas valstu investīciju bankām un sindicēto kredītu veidā – no citām ārvalstu bankām. Šie piesaistītie resursi tiek izmantoti galvenokārt rezidentu ne-MFI kreditēšanai šajā pašā valūtā. Rezidentus apkalpojošo banku atkarība no citu banku finansējuma saglabājās augsta (2006. gada beigās šāds finansējums veidoja 45.3% no šo banku kopējiem pasīviem).

47. attēls

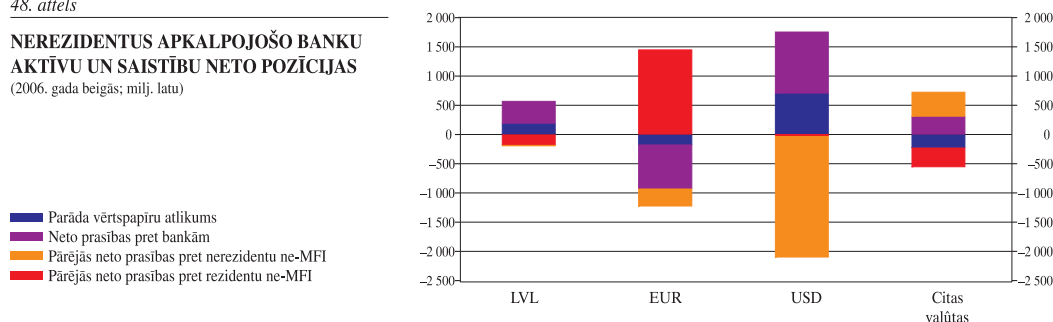
REZIDENTUS APKALPOJOŠO BANKU AKTĪVU UN SAISTĪBU NETO POZĪCIJAS (2006. gada beigās; milj. latu)

Savukārt nerezidentus apkalpojošās bankas resursus piesaista galvenokārt ASV dolāros no nerezidentu ne-MFI un to lielāko daļu izvieto ārvalstu likvidajos aktīvos (bankās vai arī vērtspapīros; sk. 48. att.). Vienlaikus nerezidentus apkalpojošās bankas arvien vairāk piesaista eiro resursus no MFI un izmanto tos rezidentu kreditēšanai eiro. Ar nerezidentu noguldījumiem saistītais likviditātes risks joprojām bija neliels, jo lielākā šo līdzekļu daļa tika izvietota korespondentkontos ārvalstu bankās un vērtspapīros. 2006. gada 2. pusgadā nerezidentu ne-MFI noguldījumu atlikums nedaudz pieauga (līdz 2 799.0 milj. latu), tomēr to īpatsvars pasīvos samazinājās līdz 51.9% {59.2%}.

48. attēls

NEREZIDENTUS APKALPOJOŠO BANKU AKTĪVU UN SAISTĪBU NETO POZĪCIJAS (2006. gada beigās; milj. latu)

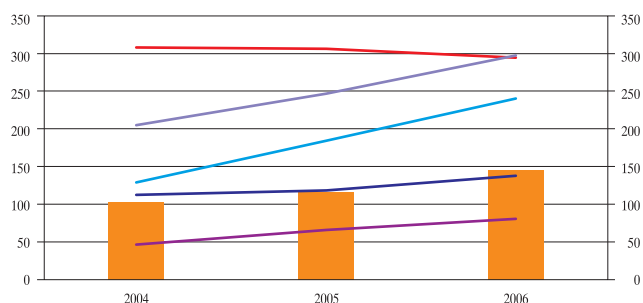
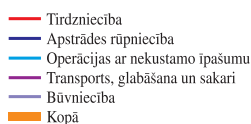
8. FINANSIĀLĀ IEVAINOJAMĪBA

Nefinanšu sabiedrību parāda līmenis joprojām bija augsts, īpaši – ar nekustamo īpašumu saistītajās nozarēs.

Spēcīga tautsaimniecības izaugsme un investīciju ieplūde 2006. gada pirmajos trijos ceturkšņos veicināja strauju nefinanšu sabiedrību sektora attīstību. Tiecoties izmantot lielā pieprasījuma sniegtās peļņas iespējas, strauji pieauga nefinanšu sabiedrību investīcijas pamatlīdzekļos, balstoties galvenokārt uz aizņemtu finansējumu (sk. 49. att.). Nefinanšu sabiedrību maksāspējas koeficients bija ievērojami augstāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā, būtiski nemainoties 3. ceturksnī.

49. attēls

**NEFINANŠU SABIEDRĪBU MAKSĀTSPĒJAS
KOEFIČIENTS ATTIECĪGĀ GADA
PIRMAJOS DEVIŅOS MĒNEŠOS**
(%)²⁷

Gandrīz visās nozarēs peļņas norma (apgrozījuma rentabilitāte) 2006. gada pirmajos deviņos mēnešos bija augstāka nekā 2005. gada atbilstošajā periodā. Salīdzinājumā ar 1. pusgada datiem mazāk manāma izmaksu kāpuma ierobežojošā ietekme, un arī 4. ceturkšņa dati liecināja, ka spēcīgais pieprasījums joprojām ļāva palielināt peļņas normu.

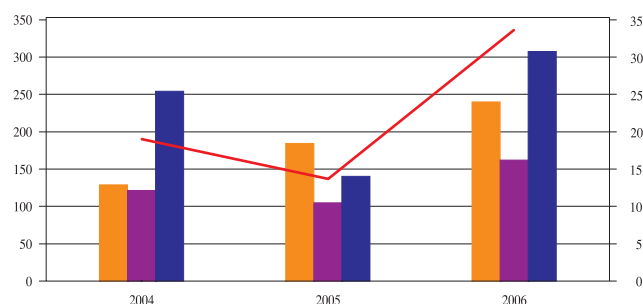
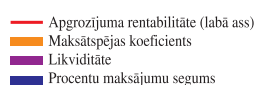
Peļņas pieaugums vairākās nozarēs nodrošināja augsta procentu maksājumu seguma saglabāšanos un pat palielināšanos. Lai gan parāda apjoms strauji pieauga, procentu maksājumu apjoms palielinājās mēreni, liecinot par labvēlīgu finansēšanas nosacījumu saglabāšanos.

Salīdzinot pamatlīdzekļu atlikuma pārmaiņas tautsaimniecības nozarēs, gada laikā kopš 2005. gada 3. ceturkšņa vairāk nekā trešdaļa investīciju attiecināma uz operāciju ar nekustamo īpašumu nozari. Tautsaimniecības aktīvu struktūra mainījās par labu operācijām ar nekustamo īpašumu, nomai un citai komercdarbībai (3. ceturksnī bija ieguldīti 12.6% nefinanšu sektora aktīvu; 2005. gada. 3. ceturksnī – 7.5%), manāmi palielinājās arī būvniecības īpatsvars, samazinoties apstrādes rūpniecības, transporta, glabāšanas un sakaru un enerģētikas īpatsvaram.

Lai gan operāciju ar nekustamo īpašumu nozarei bija augstākā apgrozījuma rentabilitāte, tomēr tās aktīvu atdeve bija krietni zemāka nekā vidēji tautsaimniecībā. Tāpēc ieguldījumi šajā nozarē neveicināja nefinanšu sektora kopējo ienākumu radīšanas spēju, nepiesaistot papildus aizņemtu finansējumu. Operāciju ar nekustamo īpašumu straujais pieaugums tika finansēts aizņemoties (sk. 50. att.), un nozares parādā struktūrā ļoti nozīmīgi bija banku kredīti²⁸. Nozarē joprojām saglabājās augsts parāda līmenis un pieauga procentu maksājumu apjoms, taču, strauji augot peļņai, procentu maksājumu segums turpināja uzlaboties. Makroekonomiskās vides pasliktināšanās vai nozares aktīvu cenu nelabvēlīgas pārmaiņas, kas ietekmēja nozares nefinanšu sabiedrību rentabilitāti, palielinātu iespēju, ka īstenosies ar augsto parāda līmeni saistītie riski.

50. attēls

**OPERĀCIJU AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU
NOZARES FINANŠU RĀDĪTĀJI**
(%)

²⁷ Komerccdarbības finansiālie rezultāti. Avots: CSP.

²⁸ 2005. gadā aizņēmumu no kredītiestādēm īpatsvars operāciju ar nekustamo īpašumu saistību struktūrā bija 47.9%, bet vidēji tautsaimniecībā – 28.9%. Avots: CSP.

4. ielikums. Nefinanšu sabiedrību finansiālā ievainojamība 2005. gadā

Turpinoties straujam tautsaimniecības izaugsmes tempam un augot arī izmaksām, turpinājās strauja nefinanšu sektora izaugsme. Palielinoties ieguldījumu īpatsvaram šajās nozarēs, investīcijas, līdzīgi kā 2004. gadā, joprojām plūda uz operācijām ar nekustamo īpašumu, nomu un citu komercdarbību, kā arī būvniecību. Straujā attīstība tika finansēta aizņemoties, kas mazākā mērā bija raksturīgi arī citās nozarēs, un jau otro gadu pēc kārtas ārkārtīgi strauji pieauga parāda līmenis minētajās nozarēs, kā arī tautsaimniecībā kopumā.

Lai gan informācija par 2005. gada pirmajiem deviņiem mēnešiem liecināja par nefinanšu sabiedrību rentabilitātes kāpuma turpināšanos, tas neapstiprinājās, apkopojot gada datus, tomēr rentabilitātes līmenis uz iepriekšējo gadu fona saglabājās samērā augsts.

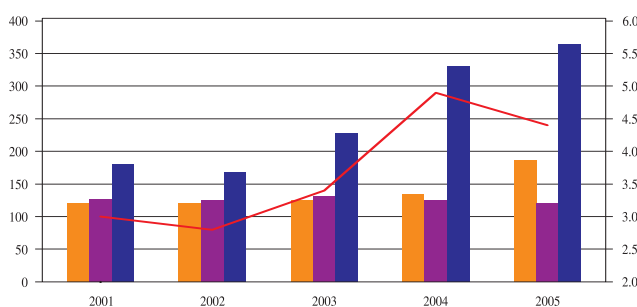
Kaut gan strauji pieauga procentu maksājumus radošais parāds, procentu maksājumu apjoms pieauga samērā nedaudz un to segums pat palielinājās (sk. 51. att.).

51. attēls

NEFINANŠU SABIEDRĪBU FINANŠU RĀDĪTĀJI (%)

(%)

- Apgrozījuma rentabilitāte (labā ass)
- Maksāspējas koeficients
- Likviditāte
- Procentu maksājumu segums

Mājsaimniecību parāds turpināja strauji palielināties.

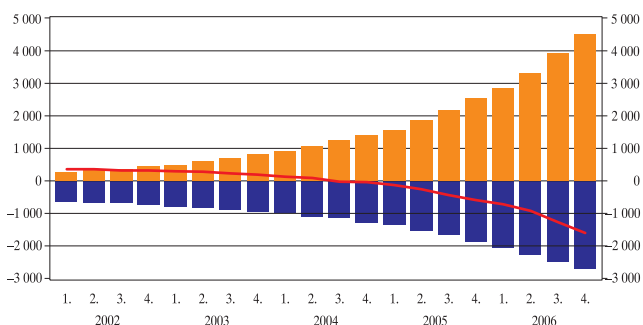
Mājsaimniecību noguldījumu atlikuma pieauguma temps turpināja lēni kāpt, tomēr mājsaimniecību negatīvā neto pozīcija palielinājās un 2006. gada beigās sasniedza 14.5% no IKP (sk. 52. att.), t.i., mājsaimniecību saistības pret kredītiestādēm un krājaizdevu sabiedrībām pārsniedza noguldījumu apjomu. Mājsaimniecību parāds, ko veidoja saistības pret bankām, lizinga kompānijām un krājaizdevu sabiedrībām, salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu palielinājās par 76.7% un sasniedza 40.9% {28.5%} no IKP (sk. 53. att.), kas joprojām ir zems rādītājs salīdzinājumā ar eiro zonas valstīm, kur šis rādītājs sasniedz vidēji 60% no IKP.

52. attēls

MĀJSAIMNIECĪBU NOGULDĪJUMI MFI UN SAISTĪBAS PRET MFI UN LĪZINGA KOMPĀNIJĀM

(perioda beigās; milj. latu)

- Mājsaimniecību parāds (kopā)
- Kopējie noguldījumi kredītiestādēs
- Mājsaimniecību neto pozīcija

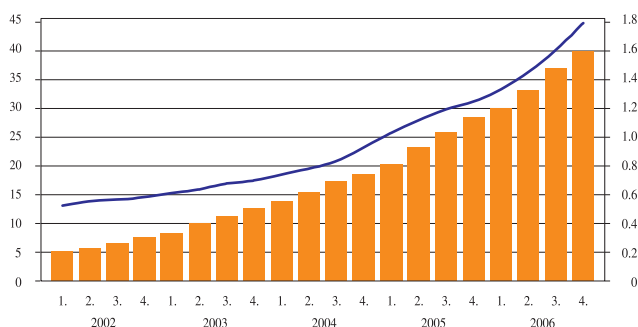

Lielāko mājsaimniecību parāda daļu veidoja banku mājokļa iegādei izsniegto kredītu atlikums. 2006. gada beigās šo kredītu skaits sasniedza 131.6 tūkst. (par 27.5% vairāk nekā 2005. gada beigās). Tātad ne vairāk kā 14.5% mājsaimniecību ir saņēmušas banku kredītu mājokļa iegādei. Tomēr jāņem vērā, ka viena mājsaimniecība potenciāli var paņemt vairākus kredītus, tāpēc reāli šis rādītājs varētu būt mazāks.

53. attēls

MĀJSAIMNIECĪBU PARĀDS UN PROCENTU MAKSĀJUMI (% no IKP)

— Mājsaimniecību parāds
— Mājsaimniecību gada procentu maksājumi (labā ass)

Turpinot augt nekustamā īpašuma cenām, vidējais hipotēku kredīta apjoms turpināja palielināties un 2006. gada beigās sasniedza 24.8 tūkst. latu.

Paaugstinoties starpbanku kredītu procentu likmēm eiro zonā un tādējādi – arī Latvijā, mājsaimniecību procentu maksājumu apjoms salīdzinājumā ar 2005. gadu pieauga par 80.8% un veidoja 1.8% {1.3%} no IKP. Tomēr arī mājsaimniecību ienākumi turpināja palielināties. Par to liecināja bruto algas pieaugums (gada laikā – 23%) un reģistrētā bezdarba līmeņa samazināšanās (līdz 6.5%).

5. ielikums. Nekustamā īpašuma tirgus tendences saistībā ar mājsaimniecību maksātspēju

Latvijas Bankas pasūtītās iedzīvotāju aptaujas rezultātu analīzē²⁹ liecina, ka vēlme ņemt kredītu visvairāk atkarīga no faktoriem, kurus ex ante varētu gaidīt: stabili nozīmīgi gandrīz katrā modeļa regresijas specififikācijā ir ienākumi un dzīvojamās platības m² skaits uz vienu ģimenes locekli.

Cik mājokļu vērtība jūzbuvē, lai notiktu cenu stabilizācija? Lai novērtētu neapmierinātā pieprasījuma apjomu, tika salīdzināts dzīvokļu cenu kāpums Latvijā, Igaunijā un Slovēnijā un dzīvojamā fonda platība uz vienu iedzīvotāju. 2006. gada 2. pusgadā Tallinas centrā dzīvokļu cenas stabilizējās, bet mikrorajonos vecā tipa dzīvokļu cenas pat kritās par 10–20%. Savukārt Slovēnijā bija lielākā dzīvojamā fonda platība uz vienu iedzīvotāju ES10 valstīs. Latvijā vēl jūzbuvē 7.8 milj. m² dzīvojamās platības, lai sasniegtu Igaunijas līmeni, un 14.3 milj. m², lai sasniegtu Slovēnijas līmeni. Pieņemot, ka pašlaik būvniecības jaudas ir pilnībā noslogotas, saglabājoties 2006. gadā ekspluatācijā nodotās dzīvojamās platības apjomam, Latvija varētu sasniegt Igaunijas līmeni pēc 8.7 gadiem, bet Slovēnijas – pēc 16 gadiem.

Pamatojoties uz 2006. gada Latvijas Bankas pasūtītās iedzīvotāju aptaujas rezultātiem un izmantojot logit modeli, novērtēts, ka 2006. gada beigās bija 44 tūkst. maksātspējīgu mājsaimniecību, kas nākotnē varētu iegādāties jaunu mājokli. Ar pašreizējo hipotēku kredītu skaita pieauguma tempu un 1 m² cenas un ienākumu attiecību tika iegūta samērā neilga dzīvokļu cenu kāpuma perspektīva (0.5–2 gadi).

Pētījumā izdarīti secinājumi, kas raksturo sērijveida dzīvokļu cenu dinamiku un iezīmē cenu stabilizācijas prognozēšanas potenciālās problēmas. Pirmkārt, saskaņā ar VaR modeli banku kredīti ietekmē cenu pieaugumu ilgtermiņā. Otrkārt, cenām raksturīgs augsts noturīgums, t.i., cenu dinamika atkarīga no savām pagātnes vērtībām un to pārmaiņām. Visbeidzot, prognozes liecina, ka, kaut arī cenām raksturīga sava iekšēja dinamika, cenu pārmaiņu izskaidrošanā ir nozīmīgi faktori, kas nav prognozējami vai nav zināmi. Oficiālo algu nenozīmīgā ietekme modelī parādīja, ka pastāv liels ēnu ekonomikas sektors, taču dati par iedzīvotāju patieso ienākumu dinamiku un to sadalījumu nav pieejami. Liela nozīme ir banku turpmākajai kredītēšanas politikai un iedzīvotāju gaidām par cenu attīstību nākotnē.

²⁹ K. Vītola, G. Dāvidsons. Sērijveida dzīvokļu tirgus analīze saistībā ar kredītēšanas un iedzīvotāju maksātspējas novērtējumiem. Pētījums pieejams: <http://www.bank.lv/lat/main/all/sapinfo/eksar/nekip/pet/>.

9. NFS

Pieaugošie riski, kas saistīti ar Latvijas nekustamā īpašuma tirgu, lizinga kompānijas, visticamāk, tiešā veidā neskartu. Lielākie lizinga pakalpojumu sniedzēji, kas cieši saistīti ar banku sektoru (banku meitasuzņēmumi), samazinājuši nekustamā īpašuma lizinga finansējumu. Rezidentu māsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegtā finanšu lizinga atlikums mājokļa iegādei ir mazs.

NFS nozīme Latvijas finanšu sistēmā 2006. gada 2. pusgadā saglabājās neliela. Iepriekšējā "Finanšu Stabilitātes Pārskatā" detalizēti aplūkota NFS aizdevumu struktūra. Lizinga kompāniju aktīvu īpatsvars veidoja lielāko daļu no visa NFS aktīviem.

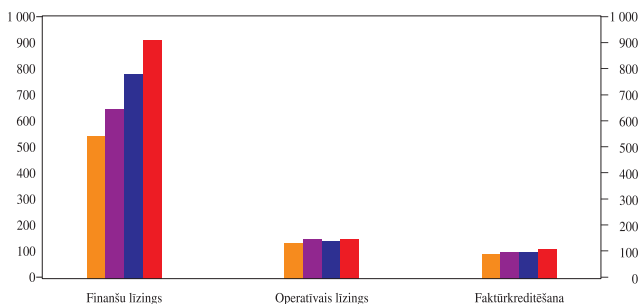
Lizinga kompāniju izsniegto lizinga un faktūrkredītu atlikums 2006. gada 2. pusgadā palielinājās par 274.5 milj. latu, sasniedzot 1 183.3 milj. latu (sk. 54. att.).

54. attēls

LĪZINGA TIRGUS SEGMENTU DINAMIKA 2006. GADĀ

(perioda beigās; milj. latu)

1. cet.
2. cet.
3. cet.
4. cet.

Strauji attīstījās finanšu lizings, tāpēc šā aizdevumu veida nozīme lizinga kompāniju portfeli turpināja pieaugt. Faktūrkredītu atlikums bija neliels, šo darījumu lielākā daļa (80.0%) tika noslēgta ar termiņu līdz 6 mēnešiem, tādējādi ierobežojot atlikuma kāpumu ilgtermiņā. Pretstatā faktūrkredītiem finanšu lizinga jaunie darījumi tika slēgti galvenokārt ar 2 gadu un ilgāku termiņu.

Kaut gan pēdējā laikā māsaimniecībām izsniegto finanšu lizinga aizdevumu apjoms palielinājās, lizinga kompāniju portfelis 2006. gada beigās saglabājās diversificēts tautsaimniecības sektoru dalījumā.

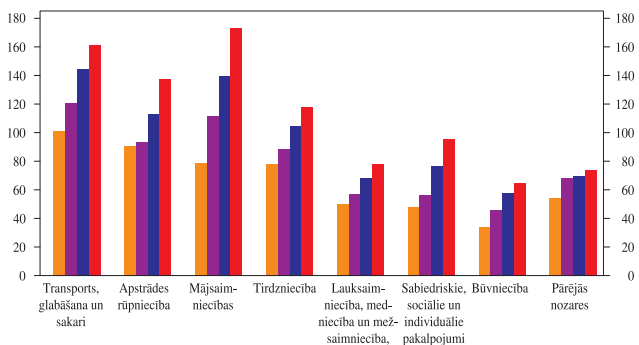
Finanšu lizinga (galvenais lizinga kompāniju aizdevumu veids) portfelis tautsaimniecības sektoru dalījumā liecina, ka 2006. gadā nozīmīgi pieauga finanšu lizinga aizdevumi māsaimniecībām (sk. 55. att.). 2006. gada 1. ceturksņa beigās māsaimniecību īpatsvars finanšu lizinga atlikumā bija 15.0%, bet gada beigās tas pieauga līdz 19.3%.

55. attēls

FINANŠU LĪZINGA ATLIKUMA PĀRMAIŅAS 2006. GADĀ TAUTSAIMNIECĪBAS NOZARU DALĪJUMĀ

(atlikums perioda beigās; milj. latu)

1. cet.
2. cet.
3. cet.
4. cet.

Rezidentu nefinanšu komersantiem sniegto finanšu lizinga pakalpojumu atlikums 2006. gada 2. pusgadā palielinājās visos nozīmīgajos lizinga ņēmēju sektoros. Tomēr,

ņemot vērā straujo finanšu līzinga aizdevumu pieaugumu mājsaimniecību finansējumā, lielāko nozaru – transporta, glabāšanas un sakaru, apstrādes rūpniecības un tirdzniecības – īpatsvars kopējā rezidentiem izsniegtajā finanšu līzinga aizdevumu portfelī nedaudz samazinājās.

Pieaugošie riski, kas saistīti ar Latvijas nekustamā īpašuma tirgu, līzinga kompānijas, visticamāk, tiešā veidā neskar. Lielākie līzinga pakalpojumu sniedzēji, kas cieši saistīti ar banku sektoru (banku meitasuzņēmumi), samazinājuši nekustamā īpašuma līzinga finansējumu. Kā liecina CSP dati, rezidentu mājsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegtā finanšu līzinga atlikums mājokļa iegādei bija mazs (2006. gadā – vidēji 1.5 milj. latu jeb 1.3% no mājsaimniecībām izsniegtā finanšu līzinga atlikuma). Tādējādi mājsaimniecību finanšu līzinga finansējums galvenokārt tika izmantots patēriņam un citiem mērķiem.

Līzinga kompāniju izsniegto aizdevumu portfelī joprojām turpināja palielināties eiro izsniegtie aizdevumi. Lai gan 2006. gadā eiro procentu likmju kāpums turpinājās, latos un eiro izsniegto aizdevumu procentu likmju starpība saglabājās pozitīva, tāpēc patērētāji izvēlējās finansējumu galvenokārt eiro, nevis latos.

10. VĒRTSPAPĪRU NORĒĶINU SISTĒMAS

Latvijas Banka saskaņā ar Latvijas Bankas padomes apstiprināto "Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmu pārraudzības politiku" veic gan DENOS, gan VNS darbības pārraudzību. DENOS darbība ir sistēmiski nozīmīga, jo nodrošina publiskajā apgrozībā izlaisto finanšu instrumentu norēķinus, savukārt VNS galvenais mērķis ir nodrošināt Latvijas Bankas monetārās politikas operāciju un dienas kredīta operāciju norēķinus.

Saskaņā ar likumu "Par Latvijas Banku" viens no Latvijas Bankas uzdevumiem ir veicināt maksājumu sistēmu raitu darbību. Tā kā nozīmīga daļa maksājumu tiek veikta saistībā ar vērtspapīru norēķiniem, problēmas vērtspapīru norēķinu sistēmās var kavēt maksājumu sistēmu darbību un apgrūtināt monetārās politikas īstenošanu. Tāpēc Latvijas Banka, lai nodrošinātu šo uzdevumu, veic arī Latvijā funkcionējošo vērtspapīru norēķinu sistēmu (tālāk tekstā – sistēmas) pārraudzību, tās ietvaros sekojot esošo sistēmu darbībai, novērtējot tās atbilstoši izvirzītajiem uzdevumiem un ierosinot nepieciešamās pārmaiņas. Latvijas Banka veic sistēmu pārraudzību Latvijā saskaņā ar Eiropas Centrālo banku sistēmas un Eiropas Vērtspapīru regulatoru komitejas standartiem, Starptautisko norēķinu bankas Maksājumu un norēķinu komitejas un Starptautiskās Vērtspapīru komisiju organizācijas rekomendācijām, kā arī citiem ECB un Starptautisko norēķinu bankas normatīvajiem aktiem. Latvijas Banka abām maksājumu sistēmām izmanto vienādu pārraudzības pamatprincipus. Pārraudzības ietvaros pēc nepieciešamības tiek veikts sistēmu darbības novērtējums saskaņā ar starptautiskajiem standartiem un citiem dokumentiem, kā arī organizētas tikšanās ar sistēmu operatoriem par jautājumiem, kas saistīti ar sistēmu darbību, un analizēta sistēmu darbības statistika.

Par vērtspapīru tirgu attīstību starptautiskā līmenī jāatzīmē 2006. gada novembrī vērtspapīru tirgū darbojošos asociāciju parakstītais *European Code of Conduct for Clearing and Settlement* (tālāk tekstā – Kodekss).

Eiropas Fondu biržu federācijas, Eiropas Centrālo darījumu partneru asociācijas un Eiropas Vērtspapīru centrālo depozitāriju asociācijas pieņemtajam Kodeksam uz brīvprātības principiem pievienojies vai apņēmis to ieviest vairākums ES vērtspapīru tirgus infrastruktūras dalībnieku. Kodeksa mērķis ir panākt lielāku vērtspapīru tirgus efektivitāti un integrāciju Eiropā. Kodekss aptver pienākumu ievērot cenu atklātību, tiesības nodrošināt tirgus dalībnieku brīvu pakalpojumu

izvēli, kā arī atklātu un caurredzamu pieeju ar vērtspapīru tirdzniecību saistītajiem norēķinu pakalpojumiem. Šim Kodeksam pievienojies arī LCD, un, pildot Kodeksa izvirzītās prasības par sniegto pakalpojumu maksu caurredzamību, tas publicējis vērtspapīru tirgus dalībnieku izmaksu aprēķina piemērus, palīdzot labāk izprast LCD piemērotās maksas par vērtspapīru norēķinu pakalpojumiem.

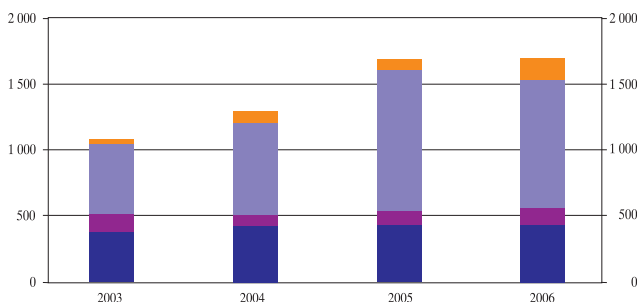
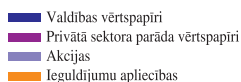
LCD reģistrēto vērtspapīru kopapjoms 2006. gadā būtiski nemainījās, bet VNS glabāto vērtspapīru kopapjoms gada beigās pat samazinājās. Pozitīvās tendences pasaules akciju tirgos veicināja vērtspapīru apgrozījuma pieaugumu DENOS. Vienlaikus ar kredītresursu pieprasījuma pieaugumu Latvijas Bankas monetārajās operācijās arī VNS bija vērojams apgrozījuma pieaugums.

LCD tiek reģistrētas visas publiskajā apgrozībā izlaistās vērtspapīru emisijas (t.sk. arī vērtspapīri, kas tiek glabāti VNS). Reģistrēto vērtspapīru kopējais apjoms DENOS 2006. gada beigās bija 1 700 milj. latu, straujāk pieaugot reģistrēto ieguldījumu apliecību apjomam (sk. 56. att.).

56. attēls

LCD REĢISTRĒTO VĒRTSPAPĪRU KOPĒJAIS APJOMS

(perioda beigās; milj. latu)

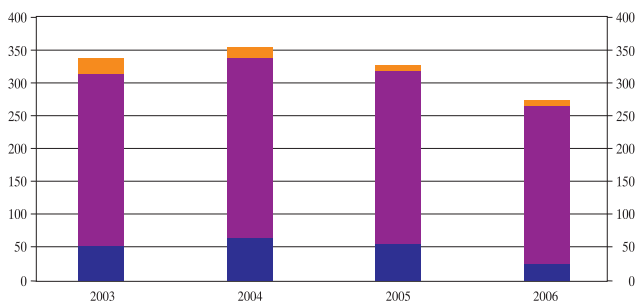
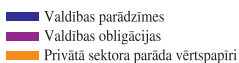

VNS 2006. gada beigās glabāto vērtspapīru apjoms samazinājās līdz 272 milj. latu (sk. 57. att.). Lielāko daļu joprojām veidoja Latvijas valdības obligācijas.

57. attēls

VNS GLABĀTO VĒRTSPAPĪRU KOPĒJAIS APJOMS

(perioda beigās; milj. latu)

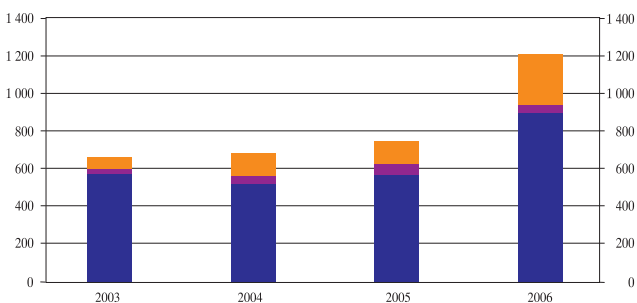

Lielā interese par ieguldījumiem vērtspapīros veicināja nozīmīgu vērtspapīru apgrozījuma DENOS pieaugumu (sk. 58. att.), palielinoties gan FOP (galvenokārt norēķiniem par liela apjoma ārpusbiržas darījumiem), gan norēķiniem par DVP darījumiem, aktivizējoties tirdzniecībai RFB. Kopējā apgrozījuma pieaugumu

58. attēls

DENOS APGROZĪJUMS

(milj. latu)

sekmēja arī pārrobežu tirdzniecība un norēķini ar Baltijas valstu centrālajos depozitārijos reģistrētajiem vērtspapīriem.

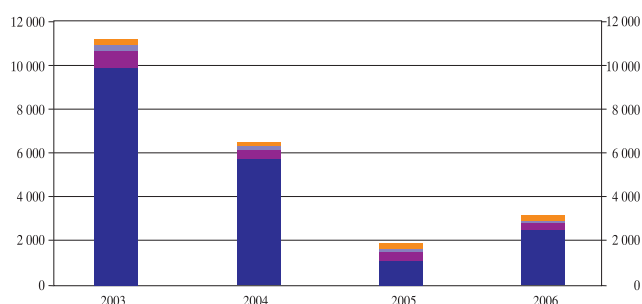
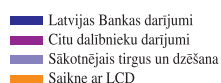
Vērtspapīru pārvedumu (FOP) pieaugums liecina par darījumu dalībnieku augstu savstarpējo uzticēšanos, kas vienlaikus no risku analīzes viedokļa palielina sistēmiskā riska draudus, kādam no tirgus dalībniekiem nespējot norēķināties par veiktajiem darījumiem ar citiem tirgus dalībniekiem.

VNS, kas nodrošina ar Latvijas Bankas monetārās politikas operāciju norēķinu veikšanu saistīto vērtspapīru pārveduma rīkojumu izpildi (dominējot DVP darījumiem), joprojām ir sistēmiski svarīga, ko apliecina lielāks apgrozījums nekā DENOS (sk. 59. att.). Šāds nozīmīgs darījumu apjoms liek pievērst īpašu uzmanību VNS stabilas darbības nodrošināšanai un veikt atbilstošus pasākumus ar norēķiniem saistīto risku novēršanai.

59. attēls

VNS APGROZĪJUMS

(milj. latu)

2006. gadā nav novēroti maksājumu sistēmu raitas darbības apdraudējumi.

LCD un Latvijas Bankas vērtspapīru norēķinu sistēmās veiktie risku ierobežošanas pasākumi nodrošina vērtspapīru norēķinu raitu veikšanu. Kredītriska novēršanai vērtspapīru norēķinos tirgus dalībniekiem ir iespēja veikt DVP norēķinus.

Operacionālo risku mazināja LCD 2006. gada beigās ieviestās pārmaiņas finanšu instrumentu pārvedumos, nosakot, ka DENOS iespējams veikt pārvedumus tikai ar saņēmēja apstiprinājumu. LCD nepieprasa saņēmēja apstiprinājumu, ja finanšu instrumentu saņēmējam un finanšu instrumentu nosūtītājam ir atvērts finanšu instrumentu konts pie viena LCD dalībnieka.

11. MAKSĀJUMU SISTĒMAS

2006. gada 2. pusgadā SAMS un EKS īpatsvars attiecīgo maksājumu segmentā mazinājās gan maksājumu skaita, gan apjoma ziņā.

SAMS un EKS nozīmību kopējā maksājumu infrastruktūrā raksturo katras sistēmas īpatsvars starpbanku un neliela apjoma klientu maksājumos latos.

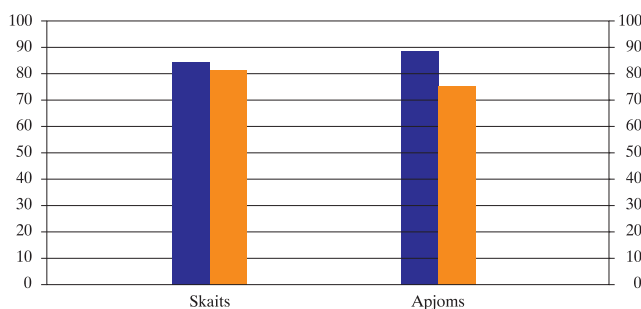
2006. gada 2. pusgadā maksājumu sistēmu apgrozījuma īpatsvara rādītāji (sk. 60. un 61. att.) salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu samazinājās. SAMS apstrādāto starpbanku maksājumu skaits bija 80.7% (34.0 tūkst.) un apjoms – 74.8% (20.4 mljrd. latu) no starpbanku kredīta pārvedumiem latos. Pārējo daļu veidoja Latvijas banku savstarpējie kredīta pārvedumi, izmantojot korespondentattiecības. EKS attiecīgi tika apstrādāti 76.0% (14.2 milj.) un 69.9% (5.7 mljrd. latu) no neliela apjoma klientu kredītu pārvedumiem starp bankām. Atlikušo daļu veidoja atsevišķu Latvijas banku savstarpējie bruto norēķini par klientu kredīta pārvedumiem.

Salīdzinājumā ar 2005. gada 2. pusgadu abās sistēmās apstrādāto maksājumu skaits un apjoms būtiski pieauga – SAMS attiecīgi par 41.5% jeb 12.4 tūkst. un 76.1%

60. attēls

**SAMS APGROZĪJUMA DAĻA LATOS
VEIKTAJOS STARPBANKU KREDĪTA
PĀRVEDUMOS**
(%)

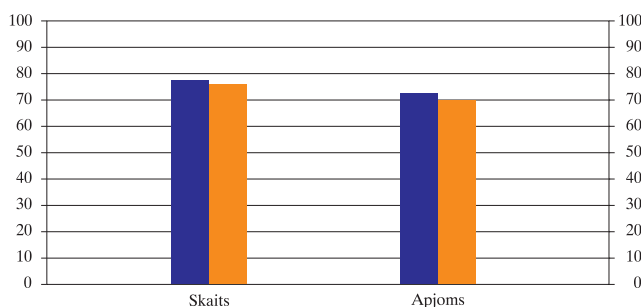
■ 2005. gada 2. pusgads
■ 2006. gada 2. pusgads

61. attēls

**EKS APGROZĪJUMA DAĻA LATOS
VEIKTAJOS KLIENTU STARPBANKU
KREDĪTA PĀRVEDUMOS**
(%)

■ 2005. gada 2. pusgads
■ 2006. gada 2. pusgads

jeb 11.8 mljrd. latu, bet EKS – par 12.6% jeb 1.6 milj. un 21.2% jeb 998.5 milj. latu. Vienlaikus ar norēķiniem Latvijas Bankas sistēmās pieauga arī banku savstarpējie norēķini, kas noteica abu maksājumu sistēmu nozīmes mazināšanos latu maksājumu infrastruktūrā.

2006. gada 2. pusgadā koncentrācijas rādītāji, līdzīgi kā iepriekšējos periodos, SAMS bija lielāki apjoma ziņā un EKS – skaita ziņā.

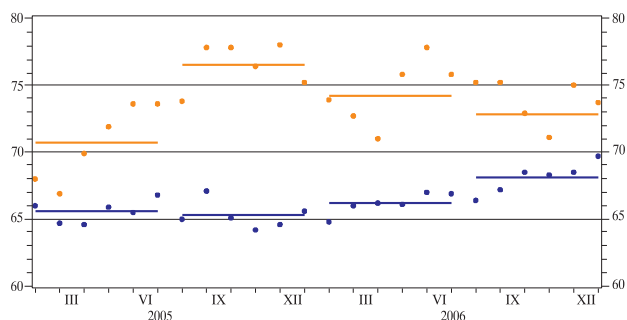
SAMS un EKS koncentrācijas rādītāji (piecu lielāko dalībnieku īpatsvars maksājumu sistēmā) kā galvenie domino efekta indikatori katru gadu saglabā līdzīgu tendenci – saskaņā ar ECB vadlīnijām tie nepārsniedz noteikto 80% sistēmiskā riska robežu.

2006. gada 2. pusgadā SAMS skaita koncentrācijas rādītājs pieauga līdz 68.1% (107.6 tūkst.; sk. 62. att.). To ietekmēja klientu maksājumu skaita pieaugums par 20.5% jeb 10.7 tūkst. un īpaši – piecu lielāko dalībnieku aktivitātes. SAMS apjoma koncentrācijas rādītājs samazinājās no 76.5% jeb 20.5 mljrd. latu 2005. gada 2. pusgadā līdz 72.8% jeb 27.5 mljrd. latu 2006. gada 2. pusgadā, jo piecu lielāko sistēmas dalībnieku kopējais maksājumu apjoms pieauga par 28.2% jeb 4.4 mljrd. latu, savukārt pārējo banku maksājumu apjomu pieaugums bija straujāks (55.8% jeb 2.7 mljrd. latu). Vienlīdz aktīvas bija vismaz septiņas bankas, t.sk. Latvijas Banka, veicinot koncentrācijas samazināšanos sistēmā.

62. attēls

SAMS KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI
(%)

● Skaitis
— Skaita pusgada vidējais rādītājs
● Apjoms
— Apjoma pusgada vidējais rādītājs

SAMS galvenokārt ir starpbanku maksājumu sistēma, kas papildus piedāvā iespēju apstrādāt arī steidzamos vai liela apjoma klientu maksājumus. 2006. gada 2. pusgadā abu šo maksājumu veidu savstarpējā proporcija skaita ziņā bija 35.1% (34.0 tūkst. finanšu tirgus maksājumu) un 64.9% (63.0 tūkst. klientu maksājumu) un apjoma ziņā attiecīgi 80.0% (20.4 mljrd. latu) un 20.0% (5.1 mljrd. latu).

Salīdzinājumā ar 2005. gada 2. pusgadu banku maksājumi pieauga par 36.5% jeb 9.1 tūkst. skaita ziņā un par 49.9% jeb 6.8 mljrd. latu apjoma ziņā. Klientu maksājumu skaits pieauga par 20.5% jeb 10.7 tūkst. un apjoms samazinājās par 5.6% jeb 302.9 milj. latu.

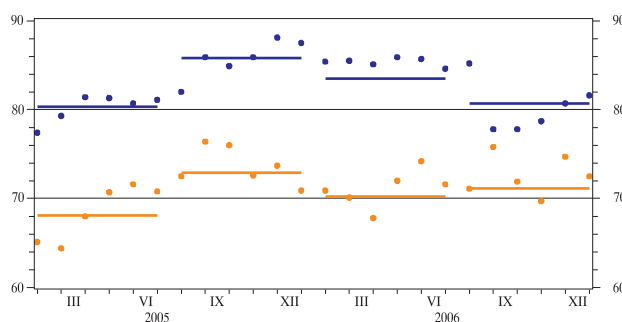
SAMS ir liela apjoma maksājumu sistēma, kuru galvenokārt raksturo apjoma rādītāji. Salīdzinot banku maksājumu un klientu maksājumu apjoma koncentrācijas rādītājus (sk. 63. att.), klientu maksājumu apjoma koncentrācija 2006. gada 2. pusgadā bija par 9.6 procentu punktiem lielāka (80.7%) un nedaudz pārsniedza sistēmiskā riska robežu. Tomēr kopš 2005. gada 2. pusgada šis rādītājs saruka par 5.1 procentu punktu. Tās norāda uz pakāpenisku klientu maksājumu apjoma koncentrācijas mazināšanos sistēmā.

63. attēls

SAMS MAKSĀJUMU APJOMA KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI (%)

(%)

- Klientu maksājumi
- Klientu maksājumu pusgada vidējais rādītājs
- Banku maksājumi
- Banku maksājumu pusgada vidējais rādītājs

Banku maksājumu koncentrācijas apjoma rādītājs kopš 2005. gada 2. pusgada mainījies maz – sarucis par 1.8 procentu punktiem, kas liecina par sistēmas dalībnieku vienmērīgu attiecīgā maksājumu veida dalījumu.

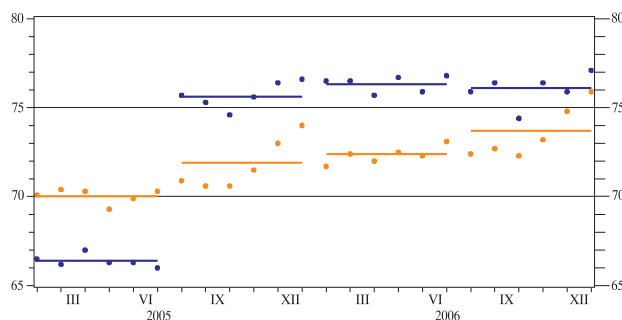
EKS koncentrācijas rādītāji kopš 2005. gada 2. pusgada mainījās nedaudz. EKS maksājumu skaita koncentrācijas rādītājs (76.1%) bija gandrīz konstants, t.i., pusgadu pārmaiņas 2006. gadā nepārsniedza 1%. EKS maksājumu apjoma koncentrācija 2006. gada 2. pusgadā pieauga līdz 73.7% (par 1.8% jeb 818.0 milj. latu), jo piecu lielāko sistēmas dalībnieku apstrādāto maksājumu apjoms pieauga straujāk (par 24.2%) nekā pārējo dalībnieku maksājumi (par 13.7%; sk. 64. att.).

64. attēls

EKS KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI (%)

(%)

- Skaitis
- Skaita pusgada vidējais rādītājs
- Apjoms
- Apjoma pusgada vidējais rādītājs

EKS norēķini notiek divos ciklos, t.i., divas reizes dienā. 2006. gada 2. pusgadā EKS pirmajā norēķinu ciklā tika apstrādāti 66.5% no visiem dienas maksājumiem un attiecīgi 57.7% no abos norēķinu ciklos apstrādāto maksājumu apjoma. Abos EKS norēķinu ciklos bija vērojams pieaugums – pirmajā norēķinu ciklā kopējais

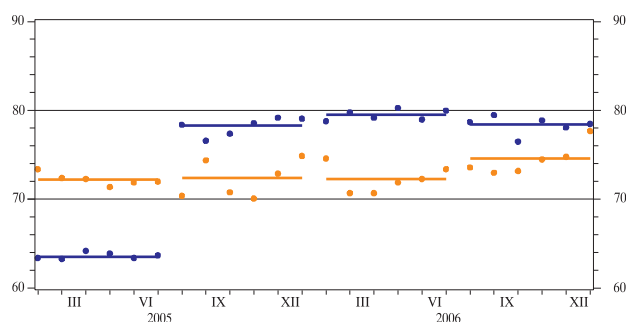
maksājumu skaits pieauga par 9.5% un apjoms par 13.1%, savukārt otrā norēķinu cikla apgrozījums pieauga attiecīgi par 19.1% un 34.4%.

EKS ir neliela apjoma maksājumu sistēma, kurā tiek apstrādāts liels skaits maksājumu, tāpēc to galvenokārt raksturo maksājumu skaita rādītāji. Salīdzinot abu norēķinu ciklu maksājumu skaita koncentrācijas rādītājus (sk. 65. att.), 2006. gada 2. pusgadā pirmajā norēķinu ciklā tas bija par 3.8 procentu punktiem augstāks nekā otrajā norēķinu ciklā (attiecīgi 78.4% un 74.6%). Kopumā abu ciklu koncentrācijas rādītājiem ir tendence izlīdzināties. Lielā mērā to ietekmē fakts, ka abus koncentrācijas rādītājus 2006. gadā veidoja vienas un tās pašas piecas lielākās maksātāja bankas.

65. attēls

EKS MAKSĀJUMU SKAITA KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI (%)

- Pirmā norēķinu cikla vidējais rādītājs
- Pirmā norēķinu cikla pusgada vidējais rādītājs
- Otrā norēķinu cikla vidējais rādītājs
- Otrā norēķinu cikla pusgada vidējais rādītājs

Arī 2006. gada 2. pusgadā sistēmiskais risks abās Latvijas Bankas maksājumu sistēmās bija neliels. Tas turpināja samazināties SAMS, un arī EKS norēķinu ciklu profilā bija raksturīga izlīdzināta tendence.

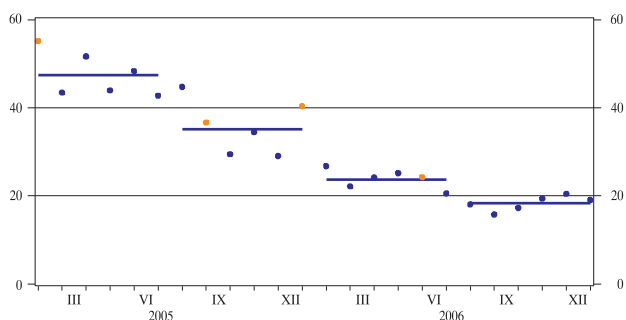
Sistēmisko risku jeb t.s. domino efekta iespēju papildus koncentrācijas rādītājiem ietekmēja norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte sistēmās.

Finanšu tirgus norēķiniem latos tiek izmantoti banku norēķinu konti Latvijas Bankā. Šo kontu mēnešu vidējos atlikumus ietekmēja banku rezervju norma, kas 2006. gadā nemainījās (8%). 2006. gada 24. maijā tika paplašināta rezervju bāze, iekļaujot tajā banku saistības ar termiņu ilgāku par 2 gadiem. Kredītiestāžu maksājumu apjoms SAMS šajā periodā pieauga par 14.7%, savukārt vidējais kontu atlikums Latvijas Bankā – par 57.9%. Tādējādi sistēmas norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte (norēķiniem izmantoto līdzekļu īpatsvars kontu atlikumos) samazinājās no 23.7% 2006. gada 1. pusgadā līdz 18.4% 2006. gada 2. pusgadā (sk. 66. att.). Līdzīgi kā 2005. gadā, arī 2006. gadā, samazinoties sistēmas norēķinu efektivitātei, vienlaikus pastāvēja minimāls risks, ka kādam dalībniekam pietrūktu naudas norēķiniem, kas ir pozitīvi vērtējams finanšu stabilitātes kontekstā.

66. attēls

SAMS NORĒĶINU LĪDZEKĻU IZMANTOŠANAS EFEKTIVITĀTE (%)

- Mēneša rādītājs
- Mēneša rādītājs (paaugstinātas rezervju prasības)
- Pusgada rādītājs

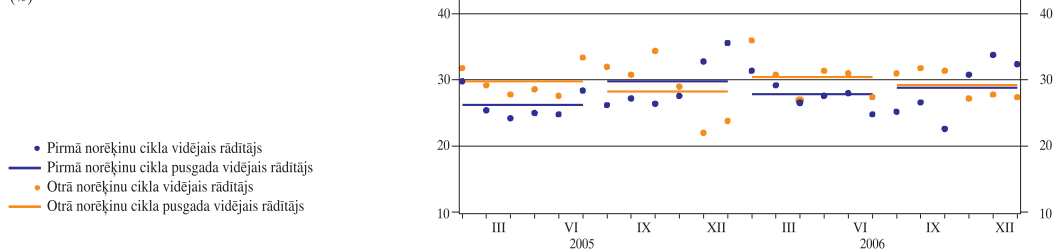

EKS norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāti raksturo neto norēķina efekta rādītājs, t.i., sistēmas dalībnieku neto debeta pozīciju apjoma attiecība pret kopējo sistēmas apgrozījumu. 2006. gada 2. pusgadā EKS pirmā un otrā norēķinu cikla

neto norēķina efekta rādītājs bija attiecīgi 19.4% un 19.6% (sk. 67. att.). Šāds neto norēķina efekta rādītājs salīdzinājumā ar citu ES valstu rādītājiem ir zems. Tomēr, tā kā EKS dalībnieku neto debeta pozīciju apjoms salīdzinājumā ar atlikumu Latvijas Bankas kontos bija neliels (vidēji 0.5%), zemais neto norēķina efekts neradīja papildu likviditātes risku sistēmā.

67. attēls

EKS NETO NORĒĶINA EFEKTA RĀDĪTĀJS (%)

2006. gadā neto norēķina rādītāji abos EKS norēķinu ciklos bija izlīdzināti un svārstījās minimāli. Otrā norēķinu cikla neto norēķina rādītājs turpināja mazliet pārsniegt pirmā norēķinu cikla neto norēķina rādītāju, taču ar ļoti nelielu starpību, kas norādīja uz abu ciklu vienādo nozīmi banku klientu maksājumu veikšanā un to, ka adaptācijas periods zināmā mērā noslēdzies.

2006. gadā pārraudzībā tika izmantots *Suomen Pankki* izstrādātais maksājumu un norēķinu sistēmu simulators, lai novērtētu likviditātes pietiekamību SAMS un noteiktu teorētiski iespējamo kritisko laika posmu, kādā atsevišķa SAMS dalībnieka nespēja veikt maksājumus sāktu izraisīt likviditātes problēmas pārējiem SAMS dalībniekiem.

Veicot SAMS darbības imitāciju no 2006. gada jūnija līdz septembrim, tika secināts, ka saņemto maksājumu apjoma ziņā trijiem lielākajiem SAMS dalībniekiem (īpatsvars attiecīgajā periodā – 59.4%) pārtraucot maksājumus, likviditātes problēmas pārējiem SAMS dalībniekiem varētu rasties tikai pēc vairākām dienām no izejošo maksājumu apturēšanas brīža (vidēji pēc 3 dienām un 7 stundām). Visāsākais kritiskais laika posms bija 1 diena un 2 stundas, kad, vienam no lielākajiem dalībniekiem pārtraucot maksājumu nosūtīšanu, kādam no pārējiem dalībniekiem pietrūktu likviditātes, lai nosūtītu paredzētos maksājumus SAMS.

Saņemto maksājumu apjoma ziņā nākamie triju lielāko SAMS dalībnieku (īpatsvars attiecīgajā periodā – 20.2%) kritiskais laika posms bija vidēji 8 dienas un 8 stundas. Tas ļāva secināt, ka, samazinoties dalībnieka saņemto maksājumu apjoma īpatsvaram sistēmā, pieaug laika posms, kurā šā dalībnieka nespēja nosūtīt maksājumus ietekmētu citu dalībnieku likviditātes pietiekamību.

Imitējošā modeļa rezultāti apstiprināja, ka, ņemot vērā, pirmkārt, pašreizējo SAMS apgrozījumu, otrkārt, augsto likviditāti banku norēķinu kontos, treškārt, SAMS funkcionalitāti un, ceturtkārt, sistēmas noteikumus, tādās situācijās iespējama, kad sistēmas dalībnieka nespēja nosūtīt maksājumus radītu likviditātes problēmas citiem dalībniekiem, ir tikai teorētiska. Simulācijas rezultāti liecināja par augstu banku likviditāti.